

NAPREDNA
MISEL

ČASOPIS ZA NAPREDNO KULTURO

IZDAJA IN UREJA:
DR. MIHAJLO ROSTOHAR

MCMXII.

LETO: I.

ZVEZEK: 5.

Ali ste že poslali naročnino za
„Napredno Misel“? Storite to ne-
mudoma, ker sicer jo iztirjamo.

Napredni Slovenci! Naročajte, či-
tajte in širite „Napredno Misel“!

„NAPREDNA MISEL“

izhaja kot dvomesečnik in stane v naročbi na leto 5 K
(po 3 in 2 K v obrokih), za dijake pa 4 K, posamezni
zvezek po 1 K.

NA DAN Z RESNICO! . . . R

Mednarodni prevrat na Balkanu, povzročen po sijajnih slovanskih zmagah, je omajal politične fundamente malodane vseh evropskih narodov in držav. Balkansko katastrofo pa najbolj čuti Avstrija, ki se še danes ne more prav orijentirati v novem mednarodnem položaju. To je povsem razumljivo. Zakaj Avstrija je narodnostna država, katere politika je do danes temeljila na dualističnem sistemu nemško - mažarske hegemonije, dasiravno ima pretežno večino slovanskega prebivalstva. To prebivalstvo pa so slovanske zmage na Balkanu moralno neizmerno okrepile, vzbudile so mu zavest, da je sila Slovanov velika in nezlomljiva ter so mu vdihnile nove nade v lepšo bodočnost. Zavest, da imamo avstrijski Slovani močno zaslombo v balkanskih Slovanih, bo ojačila našo odporno silo, Nemci in Mažari pa se bodo morali kmalu prepričati, da je konec njihovega imperializma; primorani bodo delati politiko spravljalivosti — že zdaj se čujejo na obeh straneh glasovi za narodno spravo — ako bodo hoteli živeti kot enakopravni z enakopravnimi v državi. Avstrija že išče — to je očevidno — novih, trdnjših temeljev za svojo bodočo politiko. Naj jih išče koderkoli in bodisi s posebnimi cesarskimi odposlanci, to pa je gotovo, da bo morala, ako bo hotela eksistirati, odreči se načelu nemško - mažarske hegemonije in izvesti v svojem okvirju popolno narodno avtonomijo. Avstrija drugače izgubi svojo eksistenčno upravičenost; zakaj njen življenjski poklic je ravno v tem, da je zaščitnica onim narodom, ki vsled svojega mednarodnega položaja ne morejo tvoriti svoje lastne države. Dualističen sistem v monarhiji je v današnjem mednarodnem položaju anahronizem in mora v doglednem času pasti. Zараditega bomo brezdvoma priča še velikih državnih kriz v naši državi.

Mednarodni prevrat na Balkanu pa je silno uplival tudi na politično naziranje in čuvstvovanje avstrijskih Slovanov, ki preživljajo danes svojo notranjo krizo podobno, kakor jo preživlja monarhija sama. Ta kriza je akutna in splošna, najdemo jo pri Poljaki in Malorusih ravnatoko, kakor pri Čehih, Slovencih in Hrvatih. Avstrijski Slovani stojimo namreč pred velikim in dalekosežnim vprašanjem: za Avstrijo ali proti Avstriji? Odločitev je tukaj težka, ampak neobhodna.

Poljakom, ki stoje na svojem ekskluzivnem poljskem stališču, se je bilo lahko odločiti, zakaj oni so poleg Nemcev in Mažarov edin previligiran narod v Avstriji. Zato so Poljaki za Avstrijo.

Tudi Malorusi so se začeli razmeroma zgodaj orijentirati. Dasiravno so bili vedno zatiran narod v državi, vendar so bistro umno zapopadli, da jim more nuditi Avstrija še najboljše varstvo njih narodnih interesov, in zavzeli so avstrijsko stališče. Pri tem pa so odločno poudarili, da so slovanski narod in da hočejo stati na strani Slovanov.

Mnogo težje že se je orijentirati Čehom, Slovencem in Hrvatom. To pa deloma zato, ker so med vsemi slovanskimi narodi najbolj prepojeni s slovanskim čuvstvom in že instinktivno streme po politični spojitvi z ostalimi Slovani, deloma pa zato, ker so ti narodi v monarhiji najbolj zatirani ki se morajo trdo boriti za svojo narodno eksistenco. Nepobitno je dejstvo, da je Avstrija na teh narodih zagrešila historične grehe in jih takorekoč sistematično vzgajala k sovraštvu do habsburške monarhije. Zato je popolnoma naravno, da bi se Čehi, Slovenci in Hrvati, če bi sledili svojemu čuvstvenemu razpoloženju, morali odločno postaviti proti Avstriji. Ampak vsaka zdrava politika mora slediti razumu, ne pa čuvstvom.

To je pri zrelih ljudeh in narodih občeveljavna resnica. Češki narod ali vsaj njegovo boljše jedro se danes že očitno ravna po tem načelu in hoče svoje vprašanje razmerja k državi in dinastiji razrešiti le z razlogi zdravega človeškega razuma. Upoštevač svoj mednarodni položaj, se Čehi danes dobro zavedajo, kaj bi jim lahko bila Avstrija, ko bi izpolnjevala svoje historično poslanje. Uvidevajo, da je obstoj Avstrije velikega pomena za nje in da vendar le ložje eksistirajo danes v Avstriji, kakor pa brez Avstrije, ki se končno da, kakor že dosedanji razvoj kaže, tudi preosnovati v smislu slovanskih narodnih interesov. Zato Čehi vedno očitneje opuščajo svoje državnopravno stališče in taktiko pasivnosti ter negacije; sprijazniti se hočejo z ustavno Avstrijo in delovati na to, da se razvije iz dualistične v federalistično državno obliko, temelječo na enakopravnosti in avtonomiji narodov. V tem je bistvo pozitivne češke politike. Čehi so si torej danes glede svoje bodoče politike v glavnem že na jasnem.

Hrvatje so se pa oprijeli zdaj še z večjo silo svojega veliko-hrvaškega ideala, katerega uresničenje upajo doseči danes bolj kakor kdaj prej. Njih ideal je v realizmu. Bodočnost bo pokazala, ali delajo Hrvatje trezno politiko razuma ali romantično politiko čuvstva.

In Slovenci? Drugi narodi imajo svoj narodni ideal, za katerega uresničenjem streme z vsemi svojimi silami; tako imajo Srbi svoj srbski ideal in Hrvatje svoj hrvaški ideal, mi Slovenci ga danes nimamo. Imeli smo svoj narodni ideal v svobodni združeni Sloveniji, kateri nam je bil zvezda vodnica v naših notranjih razporih in zunanjih bojih. Ta ideal je ogreval slovenska srca in jačil narodu voljo do lastnega življenja, zato smo Slovenci takrat tudi neverjetno hitro napredovali na vseh poljih, kjer se je resno delalo. In danes? Na slovenskem obzorju sta se pojavila dva blesteča kometa: eden nam je zablestel nad Rimom, drugi na Balkanu, po slovenski domovini pa je nastala strašna duševna tema, da skoro noben ne ve več, kam in kod. V našem javnem življenju je nastala splošna neorijentiranost in konfuznost nazarjanja. Danes skoro ne vemo več, ali smo Slovenci narod ali nismo, ali naj živimo in delamo za sebe kot narod, ali naj živimo in delamo za druge narode. Prišli smo že tako daleč, da se skoro ne upamo povdariti svoje narodne eksistence poleg eksistence hrvaškega in srbskega naroda; ne upamo se izraziti svoje volje; da hočemo Slovenci obstajati kot narod poleg naših bratskih narodov na jugu in da pod nobenim pogojem ne moremo žrtvovati svoje narodnosti za ceno rešitve jugoslovanskega vprašanja. Nič čudnega, ako pri reševanju tega vprašanja Slovencev nikdo ne bo upošteval, ko pa že danes naši ljudje slovensko narodnost kar zastonj ponujajo po Balkanu. To je naše narodno ponižanje! To je slovenska sramota! Prišli smo že tako daleč, da se odnarodnjevanje teoretično zagovarja s katoliškega, kakor z jugoslovanskega stališča. Najdejo se danes na Slovenskem že ljudje z akademično izobrazbo, ki se javno okoli bahajo, da niso več Slovenci ampak Jugoslovani. In iz jugoslovanskega renegatstva hočejo celo delati slovensko narodno gibanje! V tem je zapopadena vsa tragika slovenskega naroda. Pa tudi vsa konfuznost novoilirskega gibanja na Slovenskem.

Mi Slovenci smo zastonj imeli svoje velike duhove, svojega Trubarja, Prešerna, Jurčiča, Aškerca, Kopitarja, Miklošiča in druge, ki so nam ustvarili vse pogoje duševne kulture in dali slovenskemu narodnemu življenju pravo vsebino. Drugi narodi bi bili nanje ponosni, mi jih pa ne upoštevamo, nam ne pomenijo niti toliko, da bi nadaljevali v njih tradiciji slovenskega kulturnega pokreta. Mi Slovenci danes s tako lahkoto pljunemo na svojo narodno tradicijo in kulturni razvoj, kakor cigan na svojo

raztrgano srajco, ko jo je slekel za grmom in zamenjal z novo, katero je ukradel. Bogle, slovensko kulturno tradicijo morejo podcenjevati le duševno nezreli ljudje in pa oni „značaji“, katerim slovenska narodnost ne more izpolniti vseh zahtev njih osebne ambicioznosti. Prepričani smo, da zdrav slovenski razum zmaga, da se Slovenci končno oprimejo zopet z vso dušo svojega narodnega ideala, in upamo, da je današnje ilirsko gibanje na Slovenskem sicer prežalostna ali vendarle prehodna epizoda v slovenskem javnem življenju. Ogromna večina naše razborite akademične mladine s stališča slovenske narodne zavesti ilirsko idejo zavrača. V tem vidimo dobro znamenje ...

Isto neorijentiranost kaže slovenska politika tudi na zunaj, kar je le posledica naše notranje neorijentiranosti in disharmonije. Naša takozvana javnost, ki govori iz slovenskega časopisja, je pripravila med Slovenci razpoloženje, ki bi se dalo izraziti v enem samem stavku: proti Avstriji!

Zastavimo pa si le vprašanje: kaj je za slovenski narod boljše, ali da Avstrija obstoja ali da razpade? Vzemimo zadnjo alternativo! Kaj se zgodi v tem slučaju s Slovenci? Ker nimamo Slovenci svoje oborožene politične moči, ki v mednarodnih konfliktih odločuje, je povsem naravno, da se bo zgodilo z nami to, kar bodo hoteli drugi narodi, ki jo imajo. Na Slovenskem pa se dobi še danes tako naivnih ljudi, ki mislijo, da, kakor hitro Avstrija razpade, Slovenci si ustvarimo ali svojo samostojno državo, ali pa se z ostalimi Jugoslovani združimo v eno veliko kraljestvo, kakor bomo že hoteli. Tega pa ne pomislijo, da bi imela pri tem odločilno besedo Italija, ki bo zahtevala velik del slovenskih dežel za sebe in le en del bi morda pripadel k srbskemu kraljestvu. Slovenci bi bili tako razkosani, da bi bilo vsako narodno življenje nadalje nemogoče in bi se v doglednem času deloma poitalijančili, deloma posrbili, deloma pa ponemčili. Vojne stroške mednarodnega konflikta bi plačali torej Slovenci.

Nikdo pa naj nam ne dela napotja z naivnimi ugovori, češ, ostali Jugoslovani ne bodo tega nikoli dopustili. Žalibog, bodo morali dopustiti, ker se Italija pri eventuelni delitvi Avstrije ne bo dala zadržati po pobožnih željah Jugoslovanov, ampak bo kratkomalo z vojaško močjo posedla slovenske dežele, ki jih bo hotela imeti za sebe. Slovenske dežele so zarisane v mejah velike Italije. To je znana stvar. Da se brez Italije ne da razrešiti vprašanje delitve Avstrije, o tem so si Srbi kakor Hrvatje

sami na jasnem. Mimogrede bodi na tem mestu omenjeno, da so se svoj čas vršili med nekim hrvaškim politikom in Riccoti Garibaldijem pogovori¹⁾, katerih rezultat je bil ta, da se Slovenci žrtvujejo Italiji za to, da se ostali Jugoslovani, t. j. Srbi in Hrvatje, združijo v svojo neodvisno državo. Mi Slovenci naj bi bili torej daritven kozel za uresničitev ideje jugoslovanskega edinstva!

Če trezno premislimo položaj, v katerem bi se nahajali Slovenci po razpadu monarhije, moramo si priznati, da so naši narodni interesi tesno spojeni z obstojem Avstrije, zato se moramo, četudi s trpkostjo v srcu, izreči za Avstrijo; moramo, pravim, ker tako velevalo dane razmere in naš naroden interes. Položaj Slovencev je v mnogih ozirih podoben onemu češkega naroda, ki mora iz analognih vzrokov stati na strani Avstrije. Za slovensko politiko velja ista direktiva, kakor za češko: delati moramo na to, da dosežemo svobodno združeno Slovenijo v okvirju Avstrije.

Vemo, da bo ta resnica naši javnosti neprijetno zvenela po ušesih, ali ravnotako dobro, vemo da si jo naši treznejši politiki že med seboj na uho šepetajo. V interesu naroda pa je, da se ta resnica izve, dasiravno je treba še danes nekaj poguma, to resnico priznati in iz nje izvajati vse konsekvence.

Mi jih izvajamo z ozirom na današnjo mednarodno krizo takole.

Ko so srbske čete zasedle Albanijo, se je avstrijska diplomacija zaplela zaradi tega v oster konflikt s srbsko državo. Da je Srbija kot zmagovalka zasedla Albanijo, ozemlje osmanske države, mora viditi v tem vsak objektivni presojevalec zgolj naravni razvoj vojnega konflikta. V enakem položaju bi bila Avstrija isto storila. Avstrija v sporu za Albanijo pretirava in iskala je očevidno konfliktov. Mi smo to obsodili in priznali Srbiji pravico do svobodnega pristopa k morju. Avstrija pa ima gotovo velik interes na tem, da ostane albanska obal, ki zapira z italiskim polotokom izhod iz jadranskega morja, nevtralna in da ne pride v posest njene največje rivalinje — Srbije.

Na katero stran se naj Slovenci postavimo v tem sporu? Mi Slovenci iz srca želimo Srbom najlepših uspehov tako, kakor smo se iz srca veselili njihovih zmag. Ali naš narodni interes, ki nas spojuje z bodočo usodo Avstrije, nam

¹⁾ O tem imamo informacije od avtentične priče.

nalaga, da se postavimo na stran naše monarhije, v kolikor so v tem sporu tangirani njeni in naši življenski interesi.

Če bi postala vsa albanska obal srbska posest, bi bil lahko naš izhod iz jadranskega morja na svetovni trg ogrožen. Trst, naša prva in edina trgovinska luka, bi izgubil ves svoj pomen in Avstrija bi bila prisiljena iskati izhodišča za svoj izvoz preko Nemčije. Kaj bi sledilo iz tega za Avstrijo? Sledila bi njena naravnost vazalska odvisnost od nemške države. Avstrija bi bila primorana delati še bolj nemško politiko, kakor jo dela danes. Pri tem bi pa največ trpeli avstrijski Slovani, predvsem Čehi in Slovenci. V interesu avstrijskih Slovanov je, da more Avstrija delati kolikor mogoče neodvisno politiko od Nemčije in Italije, zato se ne strinja z interesi avstrijskih Slovanov, da bi se Avstrija popolnoma spodrinila z Balkana. Mislimo, da tudi v interesu balkanskih Slovanov ni, da bi avstrijski Slovani izginili v nemškem morju. Zaraditega bo v prid vsemu Slovanstvu, če Srbi začnejo upoštevati tudi življenske interese avstrijskih Slovanov in zavzamejo zlato pot izravnave svojih in naših avstrijskih interesov.

Narodni interes avstrijskih Slovanov v današnjem mednarodnem položaju torej zahteva, da stojimo na avstrijskem stališču. Nikdo nam tega ne more zameriti, zakaj nam je naša narodna eksistenca ravno tako sveta, kakor je balkanskim Slovanom. To resnico je bilo treba enkrat povedati, zato smo jo povedali odkritosrčno in brez ovinkov.

R.

DR. KAREL CHOTEK: *- R*
**PROJEKT SLOVANSKE NARODOPISNE
 RAZSTAVE.**

SLOVANSKI NARODOPISNI MUZEJ.

Namen slovanske vasi je podati kolikor možno natančno sliko stanovanja slovanskega ljudstva iz onih pokrajin, ki so za slovanski narodopis posebno pomembne. Podlaga za znanstveno utemeljen seznamek posameznih tipov z ozirom na denarne in

lokalne razmere bodoče razstave je delo Niederlovo v prejšnji številki. Vresničenje tega načrta bo seveda združeno še s celo vrsto važnih in težavnih problemov. Tako bo eno izmed prvih tehtnih vprašanj izbiranje prostora in terena, kajti mnogi, zlasti jugoslovanski tipi zamorejo imeti smisel le v miljeju, ki je vsaj ponekod podoben temu, iz katerega so vzrastli. Treba bo tudi, da se način izzrševanja stavb približa kar najbolj originalovi tehniki, da se ne poškoduje njih posebno obiležje — sicer pa bi bilo priporočati, da bi vsaj nekatera dela izvrševali domačini. S tem pa je naravno v zvezi nadaljnja zahteva, da se ujema tudi notranja oprema popolnoma do poslednjega detaila z resničnostjo, da je priprosta, po potrebi tudi revna, brez idealiziranja, ki se pojavlja zelo pogosto ravno na razstavah in ki pači pravo sliko.

Iz tega sledi, da bo možno v tem delu razstave predočiti le razmeroma zelo malo število predmetov in ravno zato, ker bodo tu le tipični predmeti, to je takšni, v katerih značilnost kakega kreja kulminira, razpade skoro vsaka narodnostna skupina na posamezne samostojne dele, različne eden od drugega po svojem značaju, da, lahko rečemo, izolirane, dasi bi bilo v resnici težko najti tudi na meji dveh narodnih celot poleg sebe ozemlja, ki bi bila tako ostro diferencirana, da bi ne imela med seboj ali prehodnih oblik ali naravnih, posebnih vzrokov za to diferenciacijo. Slovanska vas podá iz slovanskega narodopisa samo posamezne slike, seveda v resnični velikosti; najti vse nadaljne podrobnosti, naznačiti sovisnost in zvezo med njimi in razložiti njih razvoj, to bo naloga drugega dela narodopisne razstave. Ogromna množina narodopisnega materijala — naj so to že resnični, res rabljeni predmeti ali pa modeli, fotografije, narisi, diagrami i. p. — bila bi razstavljena v narodopisnem muzeju.

Seveda se razume samo po sebi, da s tem ne mislim, naj se zloži vse v enem poslopju, ampak da imam v mislih način izbiranja predmetov in njih razstavljenja: da bi bile tu zastopane, razložene in utemeljene vse pomembne skupine vsakega naroda sorazmerno in svojemu pomenu primerno, in to v vseh komponentah življenja ljudstva, vkolikor so predmet narodopisnega študija ali pa sorodnih in pomožnih ved.

Kdor študira evropske narodopisne muzeje, temu je dobro znano, kaka razlika je med temi, ki imajo za predmet splošni, eksotični narodopis, in temi, ki predočujejo evropski narodopis, v našem slučaju slovanski. — Prvi so resnični znanstveni zavodi, zbirke so tu urejene bolj sistematično in smotreno, v teh muzejih je mogoče mnogo bolje študirati in se tudi študira, in to je eden

izmed vzrokov, da so dela iz občnega narodopisa navadno boljša od onih iz domačega. Če hočemo posebno kričeč zgled, se lahko sklicujemo na dunajske zbirke iz splošnega narodopisa v muzeju prirodnih ved. Izjemo dela v Evropi gotovo še prekrasni muzej Aleksandra III., ki najbrž nadkriljuje vse evropske muzeje.

Kako nesistematične so navadno narodopisne zbirke, kažejo naše razmere. Dasi so v Pragi trije narodopisni muzeji in se ne more trditi, da v njih pomanjkuje predmetov — nasprotno, če imamo v mislih inventarne številke, so to precej bogati muzeji, vendar je zbran tu material tako neenakomerno, da pač zadostuje le tako „nekako“ za površno informacijo. Mnogo je krajev Češke, Morave in Slovaške, odkoder ni niti enega predmeta ali pa le zelo malo, brez točne označbe izvira. Razun tega pa se je narodopisno zanimanje osredotočilo in izčrpalo v vezenju. Nekako nadomestilo, dasi le deloma, so pri nas številni pokrajinski muzeji, ali tudi ti ne podajajo vedno zaokrožene slike svoje okolice. Vzrok temu je to, da so nastajali naši muzeji iz podarjenih ali kupljenih privatnih zbirk, skratka, kupovalo se je doma, namesto da bi se bila prirejala pravilna potovanja v svrhu temeljitega in vsestranskega proučevanja kraja za krajem, potovanja, ki bi bila poprej vestno pripravljena in podpirana od dotičnih krajnih činiteljev. — Šele potem bi se rezultat in jedro podobnega dela kot svedočba in obenem material za bodočnost razložilo v muzeju. V tem oziru nas prekašajo jugoslovanski muzeji, kakor sem se prepričal, daleč. In vendar bi se bili toliko lahko naučili na Narodopisni razstavi!

Toda vrnimo se k naši temi. To, kar je bilo tu izrečeno, bi zamoglo nastati, ako bi ne dostajalo pristojne in pravočasne priprave tako v celotnem načrtu, kakor v posameznostih. Če pa se začne takoj in v resnici resno s pripravami, tedaj lahko postane ta oddelek res idealen vseslovanski muzej. Idealen zato, ker bode v bodočnosti pač težko še kedaj mogoče združiti toliko izvirnega materiala, kakor pri tej priložnosti — spomnimo se, kam je prišlo toliko reči z Narodopisne razstave — in dalje zato, ker noben muzej ne more nuditi toliko prostora, da bi se mogel vsak predmet primerno uveljaviti, kakor razstava. Koliko problemov, koliko najraznovrstnejših vprašanj iz slovanskega narodopisa bi se dalo tu razviti in dati na-nja obenem nazoren odgovor; kaka vrsta strokovnjakov bi združila tu svoje delo in izkušnje. Ta razstava bi ne pomenila le velikanskega razvoja v študiju slovanskega narodopisa, njen pomen bi posegel zelo globoko v vse življenje slovansko in če bi se posrečilo jo sestaviti na znanstvenih temeljih,

bi obrnila ná-se razun splošnega interesa tudi zelo živo znanstveno zanimanje evropsko, ker bi bilo to podjetje, ki bi je Evropa težko še kedaj videla.

Zaželjeni uspeh pa se bo žel sev é le tedaj, ako se bo začelo takoj s pripravami. To pomeni kar najhitreje sestaviti osrednji odbor tu v Pragi s pisarno pri roki, čigar naloga bi bila organizirati domače komiteje v posameznih deželah, imeti v evidenci njih dejavnost in delati priprave za definitivno dovršitev njih dela. Lokalni komiteji, ki se osredotočijo menda ponajveč pri pokrajinskih narodopisnih muzejih ali univerzah, bodo pripravljali razstavo iz svojega ozemlja.

Prva njih naloga bi bila, mislim, kolikor možno znanstveno predelati vse panoge tičóče se njih ozemlja in to deloma na podlagi bogate monografične literature, deloma na podlagi novih specialnih potovanj. Zgled za podobno delo je v predidóči številki tega časopisa izišli spis prof. Niederle-ta. Tako kakor je tukaj podan pregled razvoja slovanske hiše in njeni današnji tipi, podobno si predstavljam, da bi naj bila posebe obdelana na pr. poljska, slovenska, srbska i. t. d. hiša, noša, podobno naj bi se preštudirali posamezni deli nauka o šegah, narodne umetnosti, domačega dela, gospodarstva i. p. Pripravljalna dela te vrste bi imela to veliko prednost, da bi za začetek ne provzročala prevelikih stroškov in ta denar, ki bi bil za nja izdan, bi bil zelo dobro naložen, ker bi ta dela ne izgubila cene. Iz njih bi lahko vzrastle velika narodopisna dela, kakršna sedaj jako pogrešamo. In na temelju take priprave bi se zelo lahko zbral stvarni material zares muzealne cene, ki bi nenavadno povzdignil pomen vse razstave — o tem ni dvomiti.

Poleg omenjene delavnosti osrednjega odbora na prvem mestu bilo bi treba misliti na kolikor mogoče hitro izdelanje podrobnega načrta vseh oddelkov razstavnega muzeja z označbo glavnih principov razstavljanja in odmerjenjem ploskve, ki bi utegnili biti posameznim narodom na razpolago. V detajlni izvršitvi bi se seveda prepustila vsaki korporaciji popolna prostost. Tako bi bilo omogočeno, da si sestavijo pokrajinski odbori zelo hitro resnično sliko svojega oddelka, da si po tej urede število in izbiro predmetov; definitivna dela na razstavišču pa bi bila tako zelo pospešena in razstava bi imela enotno obiležje, kar bi bilo i za celotni vtisk i za študij še prav posebno zelo važno.

In tem vprašanjem hočem posvetiti nadaljna razpravljanja. Narodopisni muzeji se štejejo med one, ki imajo najpopularnejše zbirke, ki so tudi popolnemu laiku na videz najjasnejše in najra-

zumljivejše; zato je v narodopisu toliko diletantizma. Toda narodopisni muzeji prihajajo skoro vseskozi občinstvu čez mero naproti. Redko vidimo tu mape, narise, fotografije, ki bi pojasnile razstavljene predmete, zato pa so tu razna „slikovita“ zakotja, ki se sestavljajo baje v svrhu dekoracije iz najraznovrstnejših predmetov, zavzemajo mnogo prostora in nimajo pomena, nasprotno, motijo in cepijo pozornost. Tudi bi omejil, seveda le v gotovi meri, kjer jih ni baš treba, razne skupine figurin z „ozadji“. Najkrajše bi se dalo izraziti glavno načelo razstavljanja tako-le: vsak predmet naj bo člen tega ali onega narodopisnega vprašanja, katero naj znazoruje oziroma je reši jasno in nemoteno. In prepričan sem, da bi se lahko doseglo s podobno rešitvijo mnogo okusnejši in ubranejši vtisk, nego z raznim kombiniranjem raznovrstnega materiala, in popularnost zbirk bi s tem tudi ne trpela.

Če pregledujemo ves ogromni material, ki bi bil tako sem znesen po skrbni pripravi, ga moremo razdeliti na te-le tri velike skupine: v centralno, pravo narodopisno palačo, v oddelek za poljedelske posle v najširšem pomenu besede, primitivna in domača rokodelstva, in v oddelek za nauk o slovanskih šegah (č. „oddělení pro slovanské zvykosloví“).

Prvi del, slovanski muzej v pravem pomenu besede, opravljen tudi z arhitektonične strani kar najskrbneje, si predstavljam kot poslopje s centralnim oddelkom in dvema kriloma. V centru bi bilo seveda treba misliti v prvi vrsti na prostor, potreben za reprezentacijo, shode in pod. Razun tega pa bilo treba gledati na to, da ostane še dovolj prostora — zmožnega primerne adaptacije — kamor bi se zamogel položiti cvet slovanske ljudske umetnosti. Ta oddelek bi ne bil velik, ker bi obsegal res le zaklad umetnosti, le posamezne kulminantne kose v kakemkoli materialu in kakršne-koli tehnike, da bi bil dokaz, h kaki višini se dviga tvorna sila slovanskega ljudstva. Pri tem izbiranju, izvršenem po polnoma nepristranski, ali zelo strogo, bi šlo v prvi vrsti seveda za čisto umetniško stališče, dasi bi se tudi pridržala delitev po pripadnosti (pristojnosti).

Obe krili pa bi bili določeni posameznim narodom. Pri stavbi novega poslopja bi se, mislim, brez težave lahko pridržala razdelitev na severne in južne Slovane, tudi če bi razstavna površina prve skupine nujno morala biti mnogo večja; češki oddelek s slovaškim delom bi utegnil biti med njimi spojni člen in bil bi projektiran zadaj za centralnim delom.

V vsaki izmed teh narodnih skupin bi bila vmeščena vrsta interierjev. To, kar je bilo v slovanskem selu le s posameznimi

„probami“ naznačeno, to bi se lahko tu primerno dopolnilo v celoto. Seveda bi moral biti pogoj, da bi bil vsak interier resničen posnêtek gotovega interierja, ne pa zlaganje posameznih tuje-rodnih predmetov v idealizirane celote. Dobro bi bilo oživiti je s figurinami, ki bi verno predstavljale nošo (kroj) in tip te pokrajine, iz katere bi bil interier vzet. V noši bi dal jaz na tem mestu prednost stari, prvotni vsakdanji noši, ker je tudi v narodopisu več vsakdanjih (delavnih) dni nego praznikov. Vhodi v sobe bi se lahko uporabili tam, kjer to odgovarja dejanskemu položaju, za naznačenje raznih v marsičem zanimivih vhodov v koče. Kombiniranje dveh tipov bi bilo gotovo napačno. Mnogo boljše bi bilo pokazati novo varianto na fotografiji. Vzporedno s to vrsto bi šel oddelek modelov poslopij in sicer deloma gotovih deloma začetih, da se tako znazorijo razni načini in tehnike stavljenja. Zlasti, ako bi bilo treba morda število objektov v selih omejiti, bi bilo mogoče je nadomestiti s številnejšimi modeli, ki bi popolnoma zadostovali za dobro nazornost. K tem bi se pridružile nadalje fotografije, načrti in narisani raznih detajlov, pa tudi plastične, fotografirane ali narisane naznačbe vaških tipov. Skoro vedno bi bilo potrebno predstaviti terên, iz katerega so ti ali oni tipi izrastli, najčešče menda ali s priprostimi fotografijami ali s stereoskopi. Nadaljnji del bi tvorile zbirke pohištva in drugih drobnih domačih predmetov, zanimivih po obliki ali po okraskih — v kolikor pa ne bi spadali v to vrsto in bi imeli pomen za razne posle, bi bili uvrščeni v drugi oddelek. Tu bi bil znaten del prostora posvečen keramiki. Bili bi tu razstavljeni priprosti, enostavni predmeti in predmeti umetniške cene. Ali glavno bi se tu gledalo na obliko, ornament in dekoracijo; izdelki, često zelo starinski, ki spominjajo zelo na prehistorične izdelke, bi bili naznačeni tu le na fotografijah, ker bi bilo za podrobne vzorce dovolj prostora posvečeno v drugem oddelku — domačih rokodelstev.

Zadnji, gotovo najbogatejši oddelek bi tvoril tekstilni del. Ta bi se mogel deliti na oddelek noš in oddelek posameznih krojnih delov in okraskov najrazličnejše vrste. Primerno dopolnjevanje tega materiala na tem mestu ni izključeno. Prej omenjena načela, izvršena v predidocih delih, bi se mogla ravno na tem mestu v polni meri uveljaviti. Tu bi bili označeni glavni tipi noš (krojev), in to ne le praznih, ampak tudi vsakdanjih, priprostih in bogatih, predoci bi se razni načini opreme in oblačenja, dalje, v kolikor bo mogoče, bi bil tu prikazan razvoj iz starih oblik, podane bi bile vse variante in prehodne oblike k drugim sosednim tipom, eventualno tudi tuji, neslovanski vplivi.

Isto bi se storilo tudi pri razstavljanju krojnih okraskov in delcev. Pri tem bi se seveda polagala važnost na ornament in na tehnično izvršitev. Tudi tukaj bi se zelo priporočalo z risbo ali fotografijo razložiti vzrok pristojnega nameščenja, in če bi se ponudila priložnost, s fotografijo ali z načrtom opozoriti na podoben ali drugače zanimiv pojav, če tudi morda iz drugega oddelka umetniške industrije.

Sploh bi se jaz nikakor ne izogibal ponavljanju nekterih objektov v to svrho, da se predoči kak problem ali kaka misel, da se ta utemelji ali pojasni, toda ponavljali naj bi se ne morda originali, temveč fotografije ali risbe s poudarjanjem tega, za kar ravno ne gre. Razun tega bi bilo potrebno v vseh delih namestiti mape, na katerih bi bili deloma lokalizirani vsi objekti, deloma bi bile označene one narodopisne skupine, katerih obiležje in značaj ona skupina predstavlja.

Da bo po tem načrtu prvotni material večkrat prekinjen po omenjenih pripomočkih, to slikovitosti posameznih dvoran ne bo škodilo.

Razstavljeni predmeti so večinoma zelo pestri, zato bo dobro, če se pokaže včasih mirnejša ploskev, na kateri se opazevalčevo oko nekoliko odpočije in pripravi za nadaljnje opazovanje. Tako se posamezni deli tudi bolj uveljavijo.

To bi bila celotna, kolikor možno ozka slika posameznih narodnostnih celot. K temu je treba le še dodati, da bi bilo dobro razdelitev tako prirediti, da bi posamezni enakovrstni deli dveh narodov bili nameščeni takó drug poleg drugega, da bi bilo možno zasledovati en objekt od naroda do naroda nepretrgoma. Končno se je treba spomniti ljudske obrti, ki spada v narodopis, v kolikor tvori del ljudske umetnosti. Bilo bi gotovo mogoče razstaviti toliko predmetov, da bi napolnili samostojno poslopje, toda z ozirom na značaj omenjene narodopisne palače menim, da bi bilo najbolje, če bi se namestili pod eno streho in to na postranski galeriji, seveda tako, da bi s tem ne trpela celotna razsvetljava in pogled.

Drugi glavni del razstave bi bil posvečen ljudskim poslom. Z ozirom na to, da bi tu razloženi predmeti ne bili bogvekako dragoceni, bi ne bilo treba staviti presijajno palačo, zato pa dovolj prostorno in zračno, da bi se tu lahko vzdrževal kos sveže prirode. Največ prostora bi zavzelo seveda poljedelstvo, pastirstvo in pod, in zato bi ta del lahko tvoril posebno celoto, ki bi bila razdeljena in odmerjena posamnim narodom. Tu razstavljeni predmeti (modeli gospodarskih in pastirskih stavb, gospodarskega

orodja, razni pripomočki i. p.) bi bili skoro vsekozi zelo priprosti. Zato bi se priporočalo, da se zanimanje gledalcev vzbudi in oživi, predočiti mestoma — toda vedno na precej prostem prostoru — scene iz gospodarskega življenja. Za temelj bi bilo treba izvoliti panoramo gotove pokrajine, ne pa umetno konstruirane in figurine bi ne bile postavljene brez pomena, na prazno, temveč bi znazorjevale kako prav posebno, dandanes že nenavadno delo. V muzejih, kjer se mora štediti z vsakim koščkom prostora in kjer se niti okolica ne da primerno prilagoditi, se podobne skupine ne morejo vedno posrečiti ter vzbujajo pogosto komičnost, ali tu bi se dalo doseči precej verno posnetje resničnosti. Tudi bi se s tem nemalo zvišala slikovitost tega dela. Podobno, precej slabo izvedbo — seveda iz drugega miljeja — sem videl v kolonialnem muzeju berlinskem. Zraven tega bi bili seveda oddelki prosto razstavljenih predmetov, fotografij i. p. razdeljeni po posameznih poslih. — K temu oddelku bi se pridružil nadaljni del, v katerem bi se namestila druga domača dela, razne vrste obdelovanja kovin in lesa; posebno odlično mesto bi imelo tu tkalstvo, lončarstvo in drugo. Tu bi so že ne polagala več toliko važnost na lepoto predmetov, ampak na tehniko izdelovanja. Takisto bi se priporočalo vstaviti zaradi pestrosti v posamezne oddelke primerne in pomembne skupine.

Zadnja izmed treh glavnih skupin bi bil nauk o šegah in navadah (č. zvykosloví). Tu bi bili naznačeni s pomočjo navadoslovnih predmetov vsi pomembni običaji in nazoni, ki spremljajo slovansko ljudstvo od zibelke do groba. Podobnih predmetov se lahko nabere zelo mnogo; samo razstavljenje bi zahtevalo mnogo izvedenstva in spretnosti. Kolikor sem imel priliko spoznati, bi bil tu nauk o navadah prvič izvzet iz ostalega narodopisnega materiala ter osamosvojen. Toda to bi bil zelo važen in dragocen poizkus, kajti nauk o navadah tvori pravzaprav podlago narodopisa.

To bi bil menda v širokih potezah obris treh glavnih delov razstave. Ne dvomim, da bi lahko nastali še drugi manjši oddelki. Tako bi bil n. pr. velikega pomena oddelek narodov, ki so Slovanom sosedí. Tuje vplive je mogoče pripajati in označevati najčešče s fotografijo, kakor sem že omenil, od slučaja do slučaja v vsaki iz navedenih skupin, toda ti tuji elementi v slovanski kulturi bi bili tukaj osredotočeni in bi tako tembolj stopili v ospredje. Jako dober bi bil tudi pregleden in informativen arheološki oddelek. Njega središče in nekaka atrakcija za laike bi utegnla biti približna rekonstrukcija staroslovenskega življenja

na znanstveni podlagi. K temu delu bi se zelo prilegal oddelek za slovansko antropologijo — minulo in sočasno. Ravnotako zabavno kakor poučno dopolnilo vsega tega razstavnega dela bi bilo kinematografsko predočanje slik iz življenja slovanskih narodov, ljudske slavnosti itd.

Načrtal sem sliko slovanskega razstavnega muzeja namenoma le v glavnih potezah, ker sodim, da ni mogoče prej lotiti se podrobnosti, dokler nimamo na temeljna vprašanja sigurnega in definitivnega odgovora. Glavni namen tega članka je pokazati, kako velikih priprav bo treba za to razstavo, če hočemo, da bo vredna svojega pomena in kako je potrebno — če se misli na uresničenje v dogledni dobi — takoj resno začeti s pripravami. Res je, da je politična situacija, od katere je uspeh razstave odvisen, — sedaj zelo neugodna, a takega pesimista morda ni, ki bi trdil, da bode trajna. In pripravljala dela po omenjenem načinu bi napredovala tudi pod oblačnim političnim nebom. Kajti lahko se zjasni in ugodna doba bi nas našla nepripravljene. Potem pa bi bilo težko hitro prirediti razstavo, in če bi se to tudi zgodilo — koliko bi pa tudi bila vredna?! Sicer pa bi pripravljala dela, kakor sem že spredaj omenil, ne bila v nobenem slučaju odveč. Tudi če bi ne došlo do razstave — prepričan sem, da se enkrat vendar uresniči, — ne bila bi zastonj; iz njih bi mogla izrasti velika etnografska enciklopedija — podjetje, ki bi bilo res vredno, da bi mu Češka stala na čelu. Glavno geslo bi torej bilo, ne hiteti z razstavo, ampak z dostojnimi pripravami. Če pride do njih in če bodo srečno napredovale, si bodo našle tudi ugodno dobo za uresničenje svojih velikih in krasnih načrtov.

PROF. Dr. FR. DRTINA:

VZGOJEVALNE ŠOLE NA DEŽELI.

Renesansa je prerodila človeštvo; začutilo je ljubezen k življenju in hrepenenje po narodi. 16., 17. in 18. stoletje je doba preosnovitve vzgoje in šolstva, doba drznih načrtov, veličastnih utopij, navdušenih smotrov na polju zanemarjene vzgoje. Trije možje dramijo evropsko človeštvo k novemu življenju in ustanavljajo novo šolo: Rabelais, Komensky, Rousseau. Rabelais izraža

v svojem romanu o Gargantu in Paraguelu osnovne zahteve naravne vzgoje nasproti sholastiki in enostranskemu besedocepstvu svoje dobe. Vzgaja se naj v prirodi, za prirodo in v sporazumu s prirodo. Dobro je le to, kar odgovarja naravi (phisis), vsaka protinaravnost (antiphisis) je izvor vse bede, vsega zla. Telesna vzgoja se naj vrši z duševno istočasno. Tajnost vsega znanstva in morale je v povrnitvi k naravi; mladina mora opazovati, vsega se mora učiti, vse preiskavati: zvezde, živali, rastline in minerale. Vzgojuje se naj za resnično življenje in njegove praktične potrebe. Rabelaisovi učenci obiskujejo delavnice rokodelcev, ateliere umetnikov in povsod razširjajo si svoje duševno obzorje. Vedno bolj se uvaža telesno delo. Učenci delajo vseprek, vozijo seno, mlatijo, cepijo drva etc. Tako vzgojeni ljudje bodo zmožni vstvariti novo, boljšo človeško družbo.

A v 19. stoletju soglaša z Rabelaisom naš Komensky. Narava je prava učiteljica ljudstva, šole so delavnice človečanstva, te morajo vzgajati za življenje, da bi se „na potu človeškega življenja ničesar ne zgodilo, o čemer bi učenec nič ne razumel. Šole v tej dobi niso izpolnjevale te naloge. Smatralo se jih je za „mučiteljice dečkov in ubijanje glav“, večina dečkov je uteklo, ker jim je bila zoprno učenje in knjige, v delavnice rokodelcev ali pa si je izbrala na drug način življenjski poklic. Razumnega vzgojitelja mora voditi narava.

Glavni oznanjevalec prirodnosti v vzgoji ali vzgojevalnega naturalizma pa je bil v 18. stoletju Rousseau. Njegov „Emil“ je evangelij detinstva in evangelij naravne vzgoje, kot je zapisal Göthe. On vzbuja razumevanje za posebnosti otroške duše in kliče: nazaj k prirodi. Rousseau je odločno povdaryl, da človek ni samo bitje razuma, kakor je enostransko domnevalo 18. stoletje, ampak da je temelj našega duševnega bitja čut in volja, da ne zadostuje samo poučevati, ampak treba je predvsem vzgojevati, in kliče ljudstvo od kulture in družbe k prirodi in naravnemu stanju. Proč iz mesta v prirodo, mešta so propast človeštva. „Otrok naj vztrajno telovadi, deček naj bo močan in zdrav, da bo razumen: naj dela, teka, kriči, naj se vedno giblje.“ (Emil.) In k tem prerokom naravne vzgoje, ki pripravlja za življenje, se je pridružil Pestalozzi, ko je proglasil, da „učenje na izust ni za nič, ako se pri tem izgubi energija in veselje do življenja“. A v sedanji dobi kličejo k naravi tudi Ruskin, Ellen Keyeva, Tolstoj; v duhu teh velikih idej minulosti in sočasnih reformnih vzgojnih smeri pričanja dvajseto stoletje reformne vzgojevalne ideje izvajati v dejanstvu. Šola je bila dosedaj poučevalni

zavod — odslej ima biti vzgojevalni zavod. Ne le izobraževati razum, ampak tudi in predvsem blažiti čut in krepiti voljo; ne samo paziti na dušo v smislu moderne ljubezni k življenju in prirodi, ampak utrjevati, krepiti, lepšati telo — to je velika naloga šole, katero hočejo na nov način rešiti novi zavodi, vzgojevalne šole na deželi (New schools, Ecoles nouvelles, Landerziehungsheime, Ogniska wychowawcze wiejskie).

* * *

Leta 1889. je ustanovil angleški pedagog dr. Cecil Reddie v mestu Abbotsholmu (blizu Rocestera v Derbyshire) svoj vzgojevalni zavod „na deželi“, katerega je imenoval New school (nova šola). Hotel je postaviti nekaj novega, modernega, osvežujočega nasproti dosedanjemu tipu angleških srednjih šol, znanih starih „Public schools“, katerih vzgojevalno sestavo moremo karakteryzirati z dvema pojmi: klasicizmom, t. j. enostransko gojitvijo klasičnih jezikov in za atletiko, enostransko telesno vzgojo v smislu športnih tek. Matematika, prirodne vede, moderni jeziki so bili doslej na njej zanemarjeni. Misli, ki jih je prevzel in hoče uresničiti, so Rousseaujeve. Njegov cilj je vzgoja čustva in volje v neposrednem stiku z naravo; to je direktno nadaljevanje filantropizma iz 18. stoletja, Basedowa, Salzmann in drugih. Zavod mora biti v prirodi, na deželi oddaljen od mestnega ropota. In tukaj naj najde mladina v stiku s naravo svoj pravi dom. Ti zavodi ne smejo biti šolske kasarne, katere pri najboljši volji pridružujejo mladino samo po nekoliko ur dnevno pod stalnim policijskim nadzorstvom, določenega s tem, kar imenujemo disciplinarni red, ves ostali čas pa jo prepustijo sami sebi, ali pa neblagim vplivom cele okolice, družbe, da marsikdaj tudi lastne razprte rodbine. Tam na deželi naj bo organično združena šola, dom in rodbina v eno; tam naj mladina spozna tudi družabno življenje, tam naj ostane šolska država. Na teh zavodih se mora gojiti enakomerno fizična, razumna in npravna vzgoja.

Vzgojevalni zavod abbotsholmsky si je nadel nalogo vse prirojene zmožnosti učenca razviti, vzgojiti fanta za življenje, da bi bil zdrav, razumen in vporabljen član človeške družbe. Znanje v šoli se naj podaja na temelju najbližje prostorne in časovne okolice učenčeve.

Za telesno vzgojo ne zadostuje običajna telovadba niti igre, ampak je potreba telesnega dela, ki prinaša človeku zadovoljstvo, delo na polju, na vrtu, v delavnicah. In to delo je obenem primeren uvod v resnično praktično življenje; to delo mu olajša raz-

umevanje življenja, ker pozna delo, vstopa v to življenje z vznesenimi občutki.

Torej ven v naravo! Na deželi je kupil posestva daleč od velikega mesta. Prirodna osamelost in priprosto življenje na deželi naj oplaši dečka že v prvi mladosti pred vrvenjem in ropotom velikega mesta. Okolica in obzorje mladeničevo je omejeno, ampak zavod sam ni zanj obzidan samostan; kakor hitro se okrepi in vzraste, se mu pokaže pogled v ta širni svet: na potovanju in izletih v počitnicah pride vanj in ga spozna z dobro premišljeno, sistematično pripravo.

Tudi v tem svojem deželskem zaprtju hoče obdržati abbotsholmski vzgojevalni zavod stik z zunanjim svetom in z družabnim življenjem, za katerega hoče vzgojevati. Zato vtelesnjuje šolska družba, ki sledi principu rodbine in šole, v sebi obenem princip izobražene družbe; to je država v državi, to je šolska država. Skupno življenje učencev in učiteljev je predvsem rodbinsko življenje. Rodbine učiteljev se stikajo s svojimi učenci, posebno za najmlajše se skrbi kot v lastni rodbini. To skupno življenje je življenje občine, dosti organizirane, v kateri ima vsak svoje dolžnosti in svoje pravice. Učenci in učitelji so občani te države v majhnem. Učitelji in nekateri odrasli gojenci so nadzorniki in vsi priznavajo v oskrbniku šole najvišjo instanco. Tudi člane domačega, pomožnega in služabnega personala smatrajo vsi gojenci za soobčane in sodelavce; občevanje z njimi naj bo vzor prihodnjemu tovarnarju, kako se ima obnašati napram svojim delavcem, prihodnjemu uradniku, kako se naj obnaša napram vsemu občinstvu. Starejši učenci, prefekti, prevzemajo gotove naloge tega skupnega življenja, nekateri vodijo knjigovodstvo, drugi popravljajo učilne potrebščine, tretji zopet pazijo na domače gospodarstvo, na vrt, hlev, gozd, travnik. Zavod se razširja, prizidujejo se nove stavbe, vrt se popravlja, napravlja se vodovod; učenci sami rišejo načrte, in pri izvršitvi raznih del se po možnosti ozira tudi nanje. Teh podjetij se zopet učenci sami udeležujejo, zidajo razne stavbe, stavijo mostičke in brvi čez potok, varstveni zid, odvajajo potok; vse to delajo popoldne, delajo sami zase in koristijo zavodu. Šolsko posestvo ima svoje sosede; tudi ž njimi so stiki in te stike, mnogokrat pravnega značaja, izvršujejo zopet učenci sami. Nestrpljivost, gospostvo in prezirljivost nimajo mesta in pristopa. V tej šolski koloniji so edina gesla ljubezen in dolžnost. Nad vhodom v zavod je matematični diagram z gesli: „Glad day. Love and Duty. („Veseli dan. Ljubezen in dolžnost.“) „Liberty is obedience to the law.“

(„Svoboda je pokornica zakona.“) Učenci so si tovariši in prijatelji, učitelji so starejši prijatelji, svetovalci, zaupniki mladine. Kajti razven tega, da poučujejo v razredih kot pri nas, so z gojenci vedno skupaj ves dan, pri študiju, pri delu, pri igri in jedi. Zavod sam jim je kot pedopsihologični laboratorij, na učenca vpliva s svojo živo, lastno osebnostjo in sami spoznavajo popolnoma dobro individualne posebnosti vsakega posameznika.

Preglejmo sedaj dnevni red na abbotsholmski šoli. Vstajajo ob šestih; učenci si umivajo celo telo z mrzlo vodo; sledi kratka telovadba, vaja v tekanju, kri vzvalovi, čvrsti jutranji zrak vnikne v telo, udi in mišice se napenjajo; kratka jutranja pobožnost, petje, čitanje važnejših mest iz biblije in drugih dobrih verskih ali etičnih knjig, potem priprost, ampak izdaten zajuterk, kakao, kruh in maslo. Ko so spalnice prezračene, si učenci sami pospravijo postelje, očistijo čevlje in obleko in se pripravijo v šolo, v kateri se poučuje samo dopoldne. Vsak predmet se poučuje 45 minut, odmor trajajo 15 minut. Sredi dopoldneva sledi drugi zajuterk, mleko, kakao, kruh z maslom ali sadje.

In kaj se poučuje v tem okvirju? V sredi učnega programa je materni jezik in literatura. Najvišji cilj je, uvesti učenca v popolno poznanje duševnega življenja lastnega naroda. K temu se družijo tuji jeziki: predvsem živi jeziki: nemščina in francoščina, oba jezika poučujejo rojeni Nemci in Francozi. Učenci se najprej učijo v razumevanju in govorjenju v živem jeziku, in to na temelju nazornega pouka, vsakdanjih dogodkov, pripovedovanja učitelja. Te praktične vaje pa so spremljane s čitanjem, pisanjem in sistematičnim poukom slovnice, katere znanje se zelo lahko pridobi induktivno. Klasične jezike se poučuje na temelju reformnih principov v višjih razredih¹⁾. Zemljepis in zgodovina sta tesno združena.

¹⁾ Tudi mrtve jezike se poučuje z govorjenjem (z direktno metodo); izhaja se pri tem od dnevnih izkušenj. Zanimivi prizor navaja iz latinščine Dr. Lietz, sodelavec Reddie-ga, v spisu Emlhostobba:

Prima luce tintinnabulum sonat. E cubiculis eximus. Omnes ordine ante portam stant. Luna etiam nunc lucet. Sed sol iam oritur. Lunae solisque radios spectamus. Tota cohors numeratur. Tres ex pueris tardi sunt. Hi igitur poenam dant. Tunc signo dato iter facimus. Sexcentos passus celeriter currimus. Deinde eodem cevertimur.

Nonne currere amas?

Currere amo. Quid tu censes?

Equidem dormire malo.

At hic cursus corpus sanum facit. Nonne corpus sanum habere vis?

Hoc maxime volo.

Itaque quotidie curras, sic enim mentem sanam in corpore sano habebis.

Zemljepis tvori še po Herbartovem principu prehod med duševnimi in prirodnimi vedami in se zelo premišljeno goji. Vedno se opozarja na geografično sestavo dežele in na gospodarski in duševni razvoj naroda. Zgodovinsko razlaganje izhaja iz domače zgodovine, prehaja k splošni zgodovini, tudi pri poučevanju se ozira največ na civilizacijo, družabni ustroj, prosveto, spopolnjujejo se s čitanjem in razlago virov in odlomkov iz svetovnih avtorjev in tako učenec vnikne v gotovo zgodovinsko dobo samo. V prirodopisnem pouku se izhaja iz učenceve okolice, nje živali, rastlin in mineralij, od dejanskega pogleda na zvezdano nebo, od opazovanja sprememb letnega vremena in prirodnih pojavov sploh. Laboratoriji nudijo učencem možnost, da bi poskuse, ne samo videli, ampak tudi sami izvrševali. Pri zavodu je šolski muzej, šolski botanični vrt. Priroda sama, v katere sredini žive, tehnične obrtne tekme v okolici — to je kraj opazovanja, šole za zunanji svet in družabno življenje. Zato se skrbno pazi na higijeno. Higijenične naprave so skozinsko vzorne, centralna kurjava s paro pri nizkem tlaku, razsvetljava električna. Stremi se za tem, da bi se učenci naučili biti zdravi, t. j. da bi poznali in se vcepili temeljno življensko prepričanje, da so vse bolezni posledica napak nerednosti, prenapetosti, nesmotrene delavnosti ali pa strasti. Poučuje se jih, kako tesni so stiki med individualno in socialno higijeno. Pri pripravi jestvin v zavodu so izključene močne zabele, kakor tudi vsakršne alkoholične pijače, mnogo pa jedo zelenjadi, sadja, mleka, jajc, rib. Telesno in duševno delo se smotreno vrsti, telo se krepi, utrjuje pa tudi odpočije po potrebi, dovolj je poskrbljeno za blažilno zabavo in estetično uživanje. Pouk v matematiki spojuje teorijo z uporabo; rišejo in merijo, potem pa se narisane stvari po načrtu izgotove. „Suhe številke ožive, učijo, kako izboljševati hišo, gospodarstvo, obrtna in trgovska podjetja, kratkomalo vzgajajo praktične ljudi.“ Obdelovanje kovin, lesa, železa v delavnicah tvori važen del posebne proste vzgoje. Na lastnem gospodarstvu se priuče učenci zemljedelskemu delu in naposled se uvedejo v knjigovodstvo.

S tem je dopoldanski šolski red izčrpan. Ob dvanajstih naznani zvonec „prosto“. Učenci in učitelji hite se kopat ali pa veslat. Ob enih je skupni obed, priprost ali izdaten in redilen: meso, mnogo zelenjadi, sladki močniki. Alkoholne pijače so v zavodu sploh prepovedane, ne samo kot nepotrebne, ampak kot škodljive. Učenci sedo pri mizah z učitelji in njih rodbinami v skupinah po 10. Mize so čiste, vse se sveti, vsako krasijo cvetlice. Povsod je red in to brez kaknega pedantičnega nadzorstva.

Po obedu se zbero vsi v zabavni dvorani in četrť ure poslušajo godbo, petje in deklamacije.

Čas od 2.—6. je določen izključne za fizično vzgojo. Kakšna sprememba! Na dvorišču vidimo gojence pred učitelji v drugi obleki: kratke nogavice, delavne hlače segajoče nad kolena, na nogah sandale in vsi opremljeni s potrebnim orodjem se poprimejo raznega dela po potrebi zavoda in lastni volji. Delajo na polju, v vrtovih, na travniku, kopljejo in vozijo seno, regulirajo potok, delajo jezove, cepijo in skladatajo drva in stavijo kake lesene stavbe, drugi gredo v mizarsko delavnico, izdelujejo razna orodja in pripomočke po lastnih načrtih. Vsi tekmujejo v tem, izdelati kaj lepega, ker to ostane njim in morejo svoje drage starše, brate, sestre za god, rojstni dan ali kak drug rodbinski praznik razveseliti z ljubkim darom. Povsod radost, veselje, delo razveseljuje, roke dobivajo žulje, s čela teče pot, ampak lica rdečijo, povsod smeh, prekipevajoče veselje, petje, radost do življenja in dela, ljubezen k življenju in prirodi. In kako blagodaren duševni vpliv ima to telesno delo. Učenci se nauče opazovati, začenejajo se za vse brigati, razumejo vporabiti razna orodja, koliko novih naravnih zmožnosti in nagnjenosti, doslej skritih, izsledi učiteljeva pozornost; ali pa se goje igre, posebno sta priljubljena criquet in football in prispevata na svoj način k dobivanju odločnosti, moči, ročnosti, preišljenosti, pazljivosti, preračunjenosti. Tu se goji zdrav šport, ne tekmujoča atletika.

Ob šestih je južina, potem učenci študirajo do 7¹/₄ h za prihodnji dan. Večer je posvečen družabnemu življenju, pogovorom, godbi. Govori se francosko, nemško, nastopa pevski zbor ali orkester (gojenci), vse se vrši vznešenem razpoloženju, slišijo se Beethovnovе simfonije in Haydnov kvartet. Ob pol devetih četrturna pobožnost. Čita se iz biblije ali kake druge verske knjige, učitelj ima kratek moralen govor.

Kako je poskrbljeno na tem zavodu za versko-nravno vzgojo? Veronauk se tam ne poučuje kot poseben predmet, ampak mladina se versko vzgojuje. Blagodarni vpliv veronauka je razdeljen na ves dan, na vse predmete, poglobljen, je srčnejši. Kar je v veronauku kulturno historičnega, slišijo učenci v zgodovinskih urah, kar je v njem čustvenega, zburjanje prave pobožnosti, to se razdeljuje na ves dan, vse predmete, centralizira se predvsem zjutraj in zvečer. Šola ima poseben prostor, namenjen pobožnim mislim in čustvom. (Big-School.) Pobarvana okna temnijo dnevno svetlobo. Tam vlada cerkvena tihota, vzbujajoča pobožnost. Oltar je navadna miza na vzvišenem mestu. Na njej leže svete

knjige vseh narodov; biblija, koran, avesta i. t. d. Poleg njih pa je tudi Shakespeare, Göthe, Carlyle, Ruskin. Dvorana je umetniško okrašena; tam vidiš krasno reprodukcijo sikstinske madone, a tudi mavcove odlivke mojstrskih del grškega kiparstva in doprsne kipe narodnih junakov in angleških velikanov. Oskrbnik zavoda prečita kaj klasično, versko ali нравno vzvišenega, skuša uvesti vse v pobožno razpoloženje. Reddie sam je napisal o smislu in cilju verske vzgoje, kot se goji na zavodu, sledeče:

„Mi bi radi dosegli to, da bi bilo dnevno delo od začetka do konca raznovrstna služba božja, katera naj spopolni vsakogar na telesu in na duši v njegovem mišljenju, kakor v notranjem čutenju. Ko telovadba, ročno delo, skrb za telo isto izboljšuje in izpopolnjuje, ko študij in čitanje razvija zmožnost spoznavanja in je bogati, ko umetniška izobrazba povzdiguje srce in osvetljuje pogled, ne smemo pozabljati, da mora biti del dneva posvečen najvišji dolžnosti vseh. Četrť ure zjutraj in četrť ure zvečer se snide vsa naša občina, da dá skupno z zunanjim znamenjem izraza svoje sreče in hrepenenja. Otrok se ne sme mučiti z dogmami, katere celo učene može zmešajo. O teh naj slišijo, ko bodo starejši. Dovolj je in najboljše je, če obračamo njih duh rajši k idealom, ki se jim klanja vsak, kakor pa k naukom, kateri povsod razdvajajo ljudi“.

Tako se mladenič v dobi od 11. do 18. leta vzgojuje v popolnega človeka, da bi mogel kot redni, zmožni član človeške družbe delovati. Zdi se, kakor da bi bile na čelu zavoda napisane monumentalne besede našega Komenskija: „Ti ki so se narodili, so se narodili kot ljudje, s tem glavnim ciljem, da bi bili ljudje“.

Zgodovina zavoda je kratka in vendar znamenita. Zavod se razvija, raste in cvete. L. 1900 je izšla v Londonu znamenita knjiga. Napisal jo je ustanovnik in ravnatelj zavoda Cecil Reddie: Abbotsholme 1889—1899 or ten y cars work in on educational laboratory. Pri slavnosti, kjer so se vsi gojenci zbrali s svojimi dragimi, je vplivala s posebnim vtisom stara mati, katera je v preteklih 10 letih poslala v Abbotsholm 7 sinov, najstarejši med njimi je ravno zapustil šolo in vstopal v življenje, najmlajši je prvič prestopil prag v zavod. Krasne utopije Rabelaisa, Montaignea, Rousseaua, vznešeni ideali našega Komenskija in prosvetljenega filantropizma 18. stoletja kot bi napravili tu drzen korak k svoji realizaciji. Pravilno se pravi o našem šolstvu, da se na njem mnogo poučuje, ampak malo vzgaja. Tu imamo primero resničnega vzgojevalnega zavoda.

Vzgajati celega človeka, telo kakor dušo, in tu razum, čustvo in prostost, vzgajati ga za življenje z vso njegovo radostjo in boleščjo, z njegovim trudom in bojem, vzgajati ga za človeško družbo; vsaka šola naj bo prava človeška delavnica, kakor je hotel naš Komensky. To je poslednji cilj tega reformnega duha, ki le počasi prehaja iz Angleške do drugih dežel.

Na Angleškem je izzvala ta misel celo vrsto razprav, publikacij in kar je posebno važno, tudi posnemanja. Po Abbotsholmu se je ustanovil podobni zavod v Bedalesu (ustanovil ga je l. 1893. I. Badley, ki je prej deloval v Abbotsholmu) in tam je dobil temelj za lastni zavod francoski žurnalist in sociolog Edmond Demolins, ki je podal v dveh spisih teoretični temelj svojih načrtih, *A quoi tient la supériorité des Anglo-Saxons* (1898) in v spisu *L'éducation nouvelle* (1900). Bedales-school je v Sussexu blizu Petersfield-Hants, in se od svojega početka razširja ter izvrstno prospeva. Geslo šole so besede: „Work of each for well of all.“ („Delo vsakega posameznika za dobrobit vseh.“) Leta 1902 je bila ustanovljena Junior-school (koedukačna) za otroke do II. leta, katero vodi Mr. Scott. Z njo je združena šola srednje vrste (Middle-School) za dobo od 10. (II.)—16. (16.) leta, ki nudi splošno izobrazbo, brez ozira na bodoči poklic gojenca. Višja šola (Upper-School) za dobo od 15. (16.) do 18. (19.) leta. Koedukacija na tem zavodu se je izvrstno obnesla.

V najnovejšem času se pridružita k obema tema zavodoma še naslednja:

Clayesmore-School (The Bursar-Pangbourne, Berkshire. Poročilo o njej je prinesla Times 1. jul. 1907, šte. 38.393. str. 15.

The Ruskin School-Home (Heacham on Sea, Norfolk). To šolo vodi Harry Lowerison. Poučuje se večinoma pod milim nebom, verska vzgoja se ozira na vse vere, povdarja vsečloveški moment.¹⁾

R—n.

¹⁾ Angleška literatura o tem predmetu: George Allen: *Educational ideals and methods of a tertiary school* (London 1998). — Cecil Reddie: *Abbotsholme 1889—1899 or ten years work in an educational laboratory* (London 1900). *An educational Atlas* by Cecil Reddie with Herbert Hooper (London 1900). John Bull: *His origin and character and the present condition of his big property and two other papers on education*. By Cecil Reddie (London 1900). Lowerison Harry: *The Ruskin School-Home, an educational experiment* by H. L. (London 1900). — *The book of illustrations of Abbotsholme School*

KRITIKA IN POLEMIKA.

UŠENIČNIK IN JUGOSLOVANSTVO. R

Konec.

V „Napredni Misli“¹⁾ sem navedel nekaj tipičnih slučajev kot dokaz, da verski interes in narodni interes v resnici večkrat pridejo v konflikt.

Ušeničnik pa me hoče odpraviti z naslednjim: „Lehko bi mu kratko odgovoril: v navidezen konflikt, da, v resničen, ne. A denimo, da bi bil konflikt resničen. Seveda bi moral tedaj prevladati verski interes kot najvišji interes, toda ali bi ne bila kvar neizmerno večja, ko bi prevladal partikularen narodnostni interes in bi morda radi njega izgubil narod jamstvo svoje prave blaginje? Postulat pameti je, da žrtvuje narod, če treba žrtve, nižji interes višjemu.“

Če cerkev zatira slovansko bogoslužje in omejuje veljavo narodnega jezika, če je slovenski duhovnik od cerkvene oblasti prisiljen zapostavljati svoj narodni jezik nemščini v šoli in v cerkvi, če se mu brani delovati za povzdigo narodne zavesti in proti odnarodovanju slovenskega ljudstva, so to po zatrdilu teologa Ušeničnika le navidezni konflikti. To, kar se godi pred našimi očmi, kar v svoji notranjosti človek doživlja, to naj bi ne bilo resnično? Kaj pa naj potem sploh imenujemo resnično, če celo negirate realno življenje?

Zanimivo pa je vendarle to, da Ušeničnik teoretično priznava primarnost verskega interesa, kateremu je treba v slučaju „resničnega“ konflikta žrtvovati narodni interes. To se pravi z drugimi besedami: Slovenski, pravoverni katoličan mora, če zahteva interes katoliške vere, odreči se svoji narodnosti in zatajiti jo. To sem jaz že od začetka trdil, da klerikalizem zastopa to načelo, kar nam je zdaj teolog Ušeničnik končno sam priznal. To tukaj konstatujemo. In s tem je to sporno vprašanje rešeno. Kako jamstvo

(The New School) (Manchester 1904). — Abbotsholme School (Time table for may, june et july (summersterm) 1904). — Šola izdaja od l. 1906 svoj list: The Abbotsholmian — Radley I. H.: Bedales School. Outlines of its aims and system, an essay in education (Cambridge 1907) 2. izd. 1903. Bedales School. Prospectus (Cambridge 1902, 2. izd. 1906). Šolski list: The Bedales Record.

¹⁾ N. o. m.

blaginje ima pod takimi pogoji slovenski narod v katoliški cerkvi če se ga sme v imenu vere kot narodno celoto uničiti, na to od Ušeničnika ne potrebujemo nobenega odgovora več.

Treba je res precej drzne omejenosti, če človek, stoječ glede narodnosti na takem stališču kakor Ušeničnik, očita narodnemu radikalizmu protinarodne tendence.

Zaradi doslednosti omenjam še konec Ušeničnikovega odgovora, ki se glasi: „Krščanstvo je tisočletna kultura slovenskega naroda. V tem smislu sem po pravici dejal, da slovenska narodnost obsega tudi vero. Ali torej Slovenec brez vere ni Slovenec? vprašuje dr. Rostohar. Tega bi mu ne bilo treba povpraševati, ker je čital prav tam: „Krščanska vera je kot tisočletna kulturna dedščina z vsem našim mišljenjem in življenjem tako tesno spojena, da nam je Slovenec-brezverec docela tuj in mu v ničemer ne moremo prav zaupati.“ To se pravi, kdor vero zataji, naj le govori slovenski jezik, a ne zaupajte mu, tak zgolj jezični Slovenec ni pravi Slovenec; če je zatajil to, kar je najvišje in narodu najdražje, ne bo treba mnogo, da bo zatajil tudi jezik! Ali ne uči tega žalostna izkušnja na mejah slovenskih in tudi drugod?“

K temu pripomnim pred vsem, da nas izkušnja res marsikaj uči in med drugim tudi to, da so že katoliški duhovniki na Koroškem in Štajerskem zatajili svoj slovenski narod. Kakšni Slovenci so neki ti duhovniki, ki so presedlali na katoliški podlagi na nemško stran? Ti seveda znajo slovensko, ali oni so nemško-narodnega prepričanja. Ali imamo tem bolj zaupati, kakor onim Slovencem, ki so se sicer odrekli katoliški veri, pa svoj narod ljubijo, zanj delajo in žive, kakor n. pr. naš veliki pesnik Anton Aškerc in drugi? Ne bom morda pretiraval, če pravim, da je bil naš brezverski Anton Aškerc boljši Slovenec, kakor je Aleš Ušeničnik, in da odtehta po svojem pomenu za narod najmanj en tucat pravovernih Ušeničnikov.

Za dokaz, da je katoliška vera znak prave slovenske narodnosti — ker kdor ni katoličan, ta po Ušeničnikovem zatrdilu ni pravi Slovenec — gre dr. Ušeničniku očevidno zelo trdo. Ampak to je popolnoma zastonjski trud, zakaj danes ve že vsak laik na Slovenskem, da je dobil svoje katoličanstvo pri krstnem kamnu in da je že bila slovenska narodnost, ko Slovenci še niti vedeli niso za katoliško vero in rimsko cerkev, in ko se tej še sanjalo ni, da eksistira kak slovenski narod. Katoliška vera torej ni noben znak narodnosti niti slovenske, niti nemške, niti kake druge narodnosti, ampak je le kulturna pritiklina, ki je prišla od

zunaj in ki naše slovenske narodnosti bistveno ne spremeni, ako se je zopet iznebimo.

Ušeničnikova katoliška teorija o narodnosti ima velika vratca za narodne uskoke in renegate vseh tipov. Ušeničnik je sam glasnik takega uskoštva.¹⁾

Ušeničnik mi ni odgovoril na glavno vprašanje. Jaz sem ga bil namreč opozoril na to, da njegov pojem o narodnosti ni v skladnosti z njegovimi ostalimi izvajanja. Nisem ga vprašal po tem, če se nahaja vera v kaki zvezi z narodnostjo, ampak jaz sem vprašal: "kakšen znak narodnosti je vera. Od odgovora na to vprašanje je odvisno vse ostalo. Izgovor je samo, če Ušeničnik trdi: so li v definiciji človeka oči? Ne, in vendar je človek-slepec tak revež. Zakaj, tu je treba odgovoriti, če je slepec človek ali ne. In odgovor se glasi: da! In tudi Slovenec brez vere je pravi Slovenec!

S primerjanjem slepca z nekatoličanom dokazovati, da slovenska narodnost obsega katoliško vero, pa se pravi grešiti proti pravilom logike. Ušeničnik pa se noče določno izraziti, ali je vera bistven ali specifičen znak narodnosti. Sprevidel je menda, da bo moral začutiti konsekvence takega odgovora, zato se je rajši po ovinkih izognil temu kočljivemu vprašanju. Izognil pa se ni smešnosti, kateri se je izpostavil s svojim odgovorom. Ušeničnik se smeši sam, zato ga meni ni bilo treba namenoma smešiti. Zahtevamo pa, da A. Ušeničnik v prihodnje pokaže več resnobe za znanstvene diskusije. Če mu bo šlo za resnico, bo dobil stvaren odgovor, če se bo pa skušal resnicam izogniti z zavijanja, ga pa ne bo dobil. Mi imamo mnogo važnejšega dela, kakor dolgočasiti se z sofistiko dr. Ušeničnika.

Zavijanja in naravnost otroške opazke, s katerimi je prepletal svoj polemičen odgovor, ignoriramo, ali ne moremo ignorirati pretirane neresnice, katero je postavil na čelo svojemu odgovoru, pišoč: „Razume se samo po sebi, da logiko pozna samo Rostohar, kar pišejo drugi, je seveda „gola nesmisel“. V teh besedah je je izraženo nekvalificirana insinuacija, češ, da gojim brezmejno domišljavost, da samo jaz pišem razumno in logično, kar pa drugi pišejo, mi je gola nesmisel. Takega mnenja nisem nikoli gojil, še manj pa kdaj direktno ali indirektno izrazil. Ušeničnik si je to predrzno izmislil, zato da bi me že v naprej predstavil svojim

¹⁾ Glej članek „Ušeničnik in Jugoslovanstvo“ v „Napr. Misli“ in „Čas“ I. VI. str. 487—488.

²⁾ Glej N. M. str. 75.

bralcem kot nadležno domišljavega človeka. In to je za Ušeničnika značilno.

Jaz niti tega nisem trdil, da bi bilo vse to, kar Ušeničnik piše, gola nesmisel. Ampak res je to, da se v svojih polemikah iznebi marsikakšnih nesmisel. In te nesmisli sem v stvarni obliki na dotičnih mestih priobčil. Nesmisel je nesmisel. To se razumljivejše drugače ne da povedati, če je nesmisel objektivno dokazano.

M. Rostohar.

M. ROSTOHAR:

AFORIZMI O SLOVANSKI VZAJEMNOSTI.

Slovanska misel je mnogo starejšega datuma, kakor se splošno domneva. Ta je produkt romantičnega gibanja koncem 18. in začetkom 19. stoletja v Evropi. Romantika je zasledovala v splošnem sicer bolj literarne smeri, toda imela je tudi močen političen accent. In tako je bil političen plod tega gibanja tudi vsenemška misel, ki ima direktno svoj izvor v tradiciji svetovne oblasti in slave nemškega naroda v srednjem veku. Kakor znano, je nemška romantika svoje politične tendence direktno navezovala na to tradicijo. Političen element romantike je v bistvu universalizem. Kollár, tipični representant romantičnega gibanja med Slovani, je bil sam otrok nemške romantike. Tudi njegova vseslovanska misel v bistvu ni bila drugega, kakor univerzalizem — političen, koncipiran s slovanskega stališča. Kollárova slovanska ideja se je posebno razširjevala med zapadnimi in južnimi Slovani. Ilirizem kot ideja južno-slovanskega edinstva izhaja naravnost iz Kollárovih idej in se v ničemur ne razlikuje od njih.

Nebom razlagal o tem, kako se je slovanska misel širila in razvijala med izhodnimi Slovani, posebno na Ruskem, povdarjam le, da je bila vedno znatna razlika med Kollárovim panslavizmom in ruskim panslavizmom ali slovanofilstvom.

Panslavizem je v začetku glasil popolno zedinjenje ali boljše rečeno popolno spojitve vseh Slovanov v eno celoto jezikovno, versko in politično, tako da bi bil iz slovanskih narodov končno samo eden slovanski narod, ena slovanska cerkev in ena slovanska država.

Panslavizem pa se je preživel in na mesto njega se je začela razmeroma zgodaj uveljavljati misel slovanske vzajemnosti. Pan-

slavizem se ni mogel uživotvoriti glavno zaradi tega, ker so imeli v tistih časih slovanski narodi že preveč trdno narodno zavest in razvito narodno življenje, da bi se mogli ž njimi delati sociološki eksperimenti. Panslavizem je stal pravzaprav že od začetka v nasprotju s psihološkim motivom, iz katerega so izhajale njegove tendence. Ta psihološki motiv je bil namreč strah pred narodno smrtjo, ki je grozila posebno zapadnim in južnim slovanskim narodom: torej spojimo se Slovani! Ampak ta politična maksima je bila nelogična konsekvence, ker nujno vede slovanske narode v — vseslovansko smrt.

Ta panslavizem danes zavračamo, ne morda zato, ker je ostal le romantična, neizpeljiva ideja, ampak zavračamo ga zaradi tega, ker v bistvu pomeni zatiranje slovanskih narodnosti, kar se protivi našemu nravnemu in socialnemu prepričanju. Toliko odločnejši in gorečnejši pristaši pa smo misli slovanske vzajemnosti.

Da prav razumemo misel slovanske vzajemnosti, jo je treba pojasniti z vseh strani in posebej poudariti, kaj je slovanska vzajemnost ni in kaj bi nam ne smela biti.

Slovanska vzajemnost nam ne sme biti zgolj novo ime za stari, preživljeni panslavizem, katerega hočejo nekateri romantiki današnje dobe uveljavljati pod pretvezo kulturnega zedinjenja slovanskih narodov. To je panslavizem sicer v novi obliki, ampak vede k istemu rezultatu — k uničenju manjših slovanskih narodov. Kultura namreč ni halja, katero lahko poljubno vržemo proč in ogrnemo drugo brez škode za naš narodni organizem, ampak kultura je bistven element vsakega narodnega življenja. Če vzamete narodu njega kulturno življenje, vzeli ste mu s tem njegovo srčno kri in iz živega narodnega organizma ste naredili narodni kadaver ki mora hitro razpasti. Govorimo konkretno: če vzemete narodu slovenski jezik in duševne produkte, ki so v njemloženi, kje je potem slovensko narodno življenje? Primorani bodete potem določevati slovensko narodnost po popku — in tam je ne najdete.

V današnji moderni dobi demokratizma, socialnega in nramnega napredka človeštva cenimo človeško naturo in življenje bolj, kakor pa romantične ideje in mistične špekulacije, katerim na ljubo so ti, ki so imeli nekda v rokah moč, tako pogostokrat pogazili človeško pravo in nravnost ter uničevali človeško življenje.

Življenje individualno in socialno, narodno, popolno življenje nam je danes najvišja vrednota, zaradi katere mislimo in iščemo resnice, čutimo in delamo nravno in prinašamo žrtve.

Danes vemo, da narod ni četa poganov ali brezvercev, za-

rotnikov in upornikov proti cerkveni in posvetni moči dane od Boga, ampak da se v narodnosti pojavlja naraven razvoj človeškega življenja. Narodnost nam je velika življenska vrednota, zaradi tega smo načeloma zaščitniki vsake tudi najmanjše narodnosti. Zaradi tega hočemo narodno življenje ohraniti in njega razvoj povspesevati, ne pa ovirati in uničevati.

Slovanska vzajemnost more postati v resnici gonilna sila slovanskih narodov le pod tem pogojem, da se opre na načela nravnosti, človečnosti in socialnega napredka. Priti moramo enkrat k temu, da bomo videli v slovanskih narodih socialen kaleidoskop, v katerem Slovanstvo kaže pestrost svoje socialne narave in krasoto svoje življenske sile. Postaviti se je treba na stališče popolne enakopravnosti vseh slovanskih narodov in načeloma zavrniti vsak imperializem, pa naj pride s te ali pa one bratske strani. Zahtevamo prava in svobodo ne le za sebe, ampak tudi za svoj narod.

Slovanska vzajemnost nam tudi ne sme biti le vzvišeno geslo in s frazo zavito sredstvo k sebičnim narodnim špekulacijam. Ne sme se v imenu slovanske vzajemnosti sebično izkoriščevati kakega naroda v prosepah svojega naroda, niti politično, niti gospodarsko, niti kulturno in s tem uničevati njegove življenske sile.

Slovani moramo gojiti med seboj živahne stike; moramo vzajemno vsestransko spoznavati narodno življenje, da bi si bili vedno svesti svoje slovanske celokupnosti, da bi se vedno čutili kot živa enota v posameznih variantah narodnosti in da bi bili vedno sposobni vzajemno se podpirati z dejanji. Ne zadostuje, da se slovanskim narodom priznava njih eksistenca, ampak treba je tudi neomajno in požrtvovalno za njih eksistenco stati, kadar koli je ogrožena. Povdarjam posebno ta stavek, ker v tem vidim bistvo prave slovanske vzajemnosti.

Da pa bo slovanska vzajemnost več kakor teoretični predmet slovanskih shodov, ni dovolj, da se poznamo in čutimo kot Slovani le pri svečanih pojedinah, ampak v realnem življenju se mora kazati naša slovanska vzajemnost, moramo po njenih načelih tudi živeti in delati.

V sedanji balkanski vojni se je misel slovanske vzajemnosti dokumentirala očitno, kakor še nikoli poprej. Srca vseh Slovanov so vztrepetala, ko je napočila balkanska vojna. Željno smo pričakovali prvih poročil z bojišča. Zmaga Slovanov! In od veselja nam je vzkipelo srce. Čutili smo vsi, da smo s slovanskimi junaki na Balkanu zmagali tudi — mi.

Tekom balkanske vojne je bilo z neštetimi slučaji nesebičnega

slovanskega čustva in požrtvovalnosti posvedočeno, da misel slovanske vzajemnosti postaja resnično gonilna življenska sila vsega Slovanstva.

Toda v tem, od srčnega navdušenja posvečenem trenutku, ko slavimo sijajne zmage nad najhujšim sovražnikom Slovanstva, ne smemo zapirati oči pred dejanskimi razmerami doma in pozabljati, da bo misel slovanske vzajemnosti morala prestati še zelo težke izkušnje. Mnogo medsebojnih sporov imamo, katere bo treba rešiti. Vsak zaveden Slovan je prepričan, da tako ne gre dalje in da se mora marsikaj izpremeniti v medsebojnih razmerah med slovanskimi narodi. To pa so težavne naloge, katerih rešitev zahteva dosti moralne sile in poguma, da se jih lotimo.

Sile sedanje generacije niso zadostovale, da bi jih bila razrešila. Priti mora nova generacija; generacija globokega slovanskega čustva, ki bo imela toliko moralne sile v sebi, da to svojo prvo nalogo končno razreši na prosep vsega Slovanstva.

Potem bo še le misel slovanske vzajemnosti praznovala svoje pravo zmagoslavje in pomladila bo vse slovanske narode s trdno nado v bodočnost Slovanstva.

SKRB ZA DUŠEVNO NERAZVITE OTROKE IN POMOŽNE ŠOLE.

Ni še dolgo tega, ko smo videli vse narodno delo v prirejanju veselice in shodov, v zadnjem času pa se je temu pridružilo gospodarsko, socialno in predvsem humaniterno delo. Pri nas je seveda še vse v prvih povojih, vendar smo na dosedanje uspehe družtev za varstvo otrok lahko ponosni.

Hočemo biti kulturni narod; zato pa moramo povsod slediti delu inteligence drugih narodov. Ves narod mora stati na kulturni višini, vsak posameznik naj postane vporaben član človeške družbe.

Mi imamo na stotine ljudi, ki jih narava ni obdarila z enakimi duševnimi darovi, kakor večino drugih; in ti so že v mladosti ovira ostali šolski mladini, pozneje pa pridejo v prisilne delavnice in ječe.

S pravočasno vzgojo in podporo pa se lahko duševno slabe otroke vzgoji za koristne člane človeške družbe. Socialna in ljud-

ska dolžnost kakor tudi narodnogospodarski moment sta privedla druge narode k temu, da ustanavljajo za duševno nerazvite otroke zavode in pomožne šole, kar se je oboje dobro obneslo.

Z upravičenim ponosom povdarjajo Čehi, da so najkulturnejši avstrijski narod. Naravno, da tudi tega za mali narod tako perečega vprašanja niso pustili v nemar. Saj se je izkazalo da je na Češkem čez 1400 šoloobveznih otrok tako umobolnih, da niti šole ne morejo obiskovati in čez 12.000 takih, ki sicer obiskujejo šolo, a ne uspevajo in radi svoje nezmožnosti ovirajo druge. Tudi na Moravskem so našteji 2770 težko umobolnih in več tisoč lahko umobolnih. Vsled tega so se zbrali l. 1909 v Pragi češki pedagogi, zdravniki in pravniki na prvem shodu za oskrbo umobolnih otrok in pomožno šolstvo, ki je imel uspeh: ustanovilo se je nekaj pomožnih šol v Pragi in v drugih čeških mestih in pa vzgojevalni zavod za abnormalne otroke v Kral. Gradcu. L. 1911 se je vršil drugi shod za oskrbo duševno nerazvitih in pomožno šolstvo v Brnu, o katerem hočemo obširneje poročati, ker je upati, da se v doglednem času tudi pri nas oprimemo tega vprašanja. Na shodu je bilo 25 referatov iz pedagogične, medicinske in pravne stroke; omejimo se le na najvažnejše.¹⁾

MODERNA SKRB ZA ABNORMALNE OTROKE IN VAŽNOST NAŠIH SHODOV.

Ako vzgajamo abnormalne individue v za nje ustanovljenih zavodih in pomožnih šolah, ne izkazujemo s tem samo ljubezni in humanitete do bližnjega, ampak tudi koristimo normalnim individuum, svojemu potomstvu in samim sebi. Kdor odpira zavod in šolo za abnormalne otroke, zapira ječe.

Vsaka človeška družba vsebuje tri kategorije članov: v prvi so individui, ki izkušajo s svojimi sredstvi in zmožnostmi izpolnjevati dolžnosti na družbi v svojo in skupno korist, to so resnično vredni in redni člani človeške družbe, najsibo že občine, naroda ali države. V drugi kategoriji so individui, katerih stremljenje je ravno nasprotno človeški družbi, ki ogrožujejo družbo s svojimi čini, stremljenji in načeli, antisocijalni individui, popularno imenovani zločinci. Končno živi v vsaki družbi tretja vrsta ljudij, ki sicer niso proti družbi, pa tudi ne za njo. Ti sicer živijo z dobrot, ki jih nudi družba, ampak niso družbi tako koristni, kot ona njim. Ti ljudje, ki jih lahko imenujemo asocijalne, so

¹⁾ Glej: „Druhy česky sjezd pro péči o slabomistné a školství pamagané dne 29. a 30. zari 1911 v Brně. V Praze 1912. Cena 3 K.

družbi v nadlego; niso krivi sami, da žive parasitično in parafitično, njih bližnji si mislijo, „bilo bi bolje za nje in za družbo, če bi sploh ne živeli.“

Proti antisocijalnim članom se je družba branila in se še brani s kaznimi, ječo; asocijalne pa je prepuščala starišem in sorodnikom, ki so jih žalibog zanemarjali, zapirali v hrame. Moderna oskrba abnormalnih otrok pa začenja uvidevati, da je to dolžnost cele družbe. Privatna oskrba ne zadostuje, to nalogo mora prevzeti javnost, t. j. komune, dežela, država, cela človeška družba. Varstvo otrok in skrb za abnormalno mladino se mora socijalizirati. To je danes tembolj potrebno, ker je onih plemenitih duš, ki se zavzemajo za te ubožce iz rodbinskih dolžnosti in ljubezni, ali sploh radi sočustva svojega dobrega srca, vedno manj. „Dostojnost družbe zahteva sodelovanje vsakega člana, da se znebimo mučnega in demoralizujočega pogleda na idijote brez vse oskrbe“, pravi ruski psiholog in psihijater Sikovskij. Eksistenca in razvoj družbe same zahteva od nje oskrbo duševno slaborazvitih, ne laskavost in milost.

A trajalo je dolgo, predno je prodrla zavest o potrebi socijalizovane oskrbe abnormalnih otrok, ker so tudi oni, ki so imeli voljo skrbeti za nje, nad njimi obupavali. Smatrali so jih za „izgubljene eksistence“ in često so se slišali glasovi, da bi bilo za nje in družbo najboljše, ako se jih znebi tega mučnega životarjenja. Šele v najnovejšem času so prišli do prepričanja, da so tudi abnormalni otroci izvečine vsaj deloma pristopni vzgoji, da celo možni gotove stopnje izobrazbe, ako jim jo nudijo strokovnjaki specialne vzgoje.

Danes ne obupavajo več nad abnormalnimi otroci, ampak jih izkušajo zdraviti in vzgajati. Mnoge še smatrajo za „neozdravljive“ in „izobrazbi nepristopne“, a napredek je tu. Velikanska je razlika med abnormalnim otrokom, ki se je valjal zapuščen po kotih in onim, ki je bil deležen specialne vzgoje — treba je le pravočasno začeti.

S tem pa za te reve še ni dovolj storjenega. S strahom in trpkostjo odpušča učitelj iz pomožne šole in zavoda svoje gojence v svet, saj je navarnost, da bo ves njegov trud zastonj, ko se ne bo nihče zanj brigal. Večji narodi so začeli raditega ustanovljati kolonije za te otroke, nadaljevalne pomožne šole, dalje skrbe zanje korporacije, društva in drugi organi, ko so zapustili pomožne šole. Predvsem pa moramo skušati z vsemi možnimi sredstvi duševno abnormalnost sploh preprečiti, oziroma vsaj

omejiti na minimum: profilaksa abnormalnosti. Eugenična stremljenja: zdravnikovo dovoljenje za zakon.

Slični shodi imajo dvojno nalogo: teoretično znanstveno in propagačno-praktično.

A. R.

VZGOJA SLABOUMNIH IN ČLOVEŠKA DRUŽBA.

Človeška družba je naravno tako organizirana, da se v njej posamezniki vzajemno dopolnjujejo. Vidimo pa, da niso vsi člani enako razviti in zmožni, da bi mogli biti aktivno deležni dolžnosti in pravic, ki jih nudi celota, nasprotno so mnogi individui popolnoma pasivni. Vemo da se najde skoro v vsaki občini eden ali več posameznikov, ki so v nadlego občini in rodbini. To slaboumni, ki so okolici le objekt smešenja, surovosti in nasilja. Šele zdravniki, psihologi, fiziologi in pedagogi so preiskali njih duševno in telesno stanje; spoznali so jih za bolne in zmožne izboljšanja. To spoznanje mora prodreti pri vseh, ki morejo na kakršenkoli način prispevati k izboljšanju.

Danes ne zadostuje omejevanje antisocialna dejanja slaboumnih, mi moramo stremeti za tem, da vzgojimo vsakogar, torej tudi abnormalnega posameznika za vrednega člana človeške družbe.

Tujina je pokazala v tem oziru krasne uspehe. Predvsem je potrebna redna šolska ali domača vzgoja. Ker pa slaboumni otrok ni zmožen slediti pouku, ki se nudi normalnemu otroku, potrebujemo specialne šole, ki so se znebile teoretičnega temelja in se prilagodile potrebam praktičnega življenja. Specialna temeljna šolska vzgoja mora biti absolutno različna od vzgoje normalnega otroka.

Nikakor pa ne smemo prepustiti otroka samemu sebi, ko dokonča 14. leto, če hočemo, da bo aktiven član človeške družbe. Zato potrebujemo nadaljevalnih kurzov, v katerih bi se učenci pečali z lahknejšim rokodelskim delom (v mestih) ali kolonije, v katerih bi se učenci posvetili poljskemu delu.

Tudi vzgoja do 14. leta mora biti predvsem praktična. Razvija se telo (najvažnejša zahteva), moralna vzgoja se opira na narodo, ročnost pri delu je temelj intelektualnega razvoja. Za bolj slaboumne se morajo urediti posebni zavodi združeni z internatom, v katerem ostanejo dalje časa ali celo življenje. Potrebne so pri takih zavodih tudi primerne delavnice za priproste in lahke izdelke.

Moramo pa tudi spremeniti nazor o slaboumnih, ki je razširjen v javnosti potom poučevanja ljudstva in to s popularnimi predavanji, poučnimi brošurami ali primernimi članki v koledarjih in drugih zelo razširjenih tiskovinah. — V vseh specialnih vzgojevalnih zavodih naj se uvedejo obvezne osebne pole, ki slikajo karakteristiko in razvoj lastnosti gojencev. One bodo olajševale stik slaboumnih s sodišči in vojaškimi uradi.

PROBLEM OKRAJNE POMOŽNE ŠOLE.

1. So li manjše občine v bližini večjega mesta, kjer je možna šola, naj se slaboumni otroci pošiljajo tja na račun občine.

2. Ako niso manjše občine preveč oddaljene, naj si ustanove skupaj pomožno šolo, ki se lahko uredi tudi kot zatočišče.

3. Ostale občine naj skušajo doseči zdravilni zavod, ki bi ga vzdrževali okraji in dežela.

Na Češkem je potrebna v vsakem okraju ena pomožna šola. Finančna stran bi se rešila na ta način: država podpre vsako šolo pri ustanovitvi, dežela naj prevzame stroške za osebje, občine združene v okrajnih zastopih pa dajo material. Premožni učenci plačajo stanovanje in hrano, ubogi pa se sprejmejo zastonj. Želeti bi bilo, da se izda v to svrhu zakon, ker sicer ni upati velikih uspehov.

ZDRAVNIK POMOŽNE ŠOLE.

Duševna slabost je često združena s telesno. Večina slaboumnih so invalidi, ki potrebujejo razven posebnega načina poučevanja tudi večjo skrb in pozornost zdravnikovo. Dr. Hüttel je opazil pri razmeroma skromnem materialu iste degeneračne znake: nezadostno razviti notranji ustroj, ohablost udov, napake čutov, pokvarjeno govorico, neuropatične znake, anomalijo razpoloženja, napade strahu in jeze, krča i. dr.

Slaboumni otrok je torej bolnik in zato šola ni samo vzgojevališče, ampak sanatorij, kjer je zdravilna procedura dvojna: zdravniška in pedagoška. Šolski zdravnik mora biti dober diagnostik in dober terapevt.

Često pridejo v pomožno šolo otroci, ki ne spadajo v njo, in nasprotno ostanejo mnogi v normalni šoli, ki bi morali priti v pomožno. Od pedagoga ne moremo zahtevati prave diagnoze — to je stvar zdravnikova.

O postanku slaboumnosti si znanstvo še ni čisto na jasnem. Prej se je smatrala za glavni vzrok slaboumnosti podedovanost, pri natančnejšem preiskovanju pa se je moralo priznati, da je ta

trditev nevzdržljiva. Precej pogubno vpliva zakon med sorodniki, predvsem pa moramo tu upoštevati socialne in nehigijenične momente: številni porodi, škodljivi vplivi pri koncepciji (alkohol, utrujenost, strah), slaba hrana v času nosečnosti (množina slaboumnih iz proletarskih rodbin). Največ slučajev slaboumnosti pa zakrivi alkohol. V koliko upliva tuberkuloza, še ni dognano. V boju proti slaboumnosti, ki se mora organizirati, je treba poudarjati škodljivosti, ki nastanejo za otroka v neugodnem socialnem ozračju, podedovanost, važnost higijene nosečnosti, primerne hrane in vzgoje otroka. Pomanjkanje inteligence slaboumnih znači predvsem slab spomin, nezadostni razvoj združevanja predstav in defekt kritičnosti. Otroška slaboumnost pa je lahko kombinirana z raznimi patologičnimi znaki: razdražljivost, halucinacije, strah in groza i. t. d.. Iz tega sledeča težkoča diagnoze slaboumnih zahteva od zdravnika temeljito, teoretično in praktično znanje. Posebno zdravnikovo pozornost zasluži obolelost čutov in govorice, ker po izboljšanju sluha, pogleda in predvsem govorice je celo duševno stanje čilejše in veselejše.

Pedagogična terapija igra veliko vlogo pri vzgoji slaboumnih otrok in zahteva od učitelja razven pedagogične prakse z normalnih šol še posebnega strokovnega znanja in sodelovanje zdravnika-strokovnjaka.

Zdravnikov poklic na pomožni šoli pa še ni izčrpan s spoznanjem in zdravljenjem slaboumnosti. Treba je še prognoze, določiti, v kolikor je otrok zmožen vzgoje, kakšnih uspehov se doseže s to šolsko vzgojo in kako se bo otrok kaj izkazal v daljšem, praktičnem življenju.

Za vse to pa potrebuje zdravnik mnogo časa, stika z otroci in stariši.

POMOŽNO POUČEVANJE NA DEŽELI.

Bogate izkušnje na polju preiskovanja detinstva so pokazale velike razlike v telesnem in duševnem razvoju posameznih otrok in učitelji se bijejo na prsa za grehe, ki so jih storili v imenu „ravnotežja“ v razredu, ko so zahtevali skoro enakih uspehov pri učencih istega razreda neglede na njih duševno ali telesno zmožnost. Danes pedagog zelo nerad izraža besedo „izobrazbe nezmožen“. Ukrepe shodov in posvetovanj za vzgojo slaboumnih otrok so spoznali enako primerne in zadostujejo tudi popolnoma potrebam na deželi. Njih kratek pregled bi bil sledeč:

1. Zavodi (državni, deželni, privatni), v katere spadajo največji idijoti, da tam uživajo primerno oskrbo, potem duševno višje sto-

ječi slaboumni s težkimi telesnimi napakami: slepi, slaboumni, gluhonemi i. t. d. in otroci takih starišev, ki ne morejo ali nočejo za nje skrbeti.

2. Večrazredne pomožne šole, samostojno organizirane, primerne zlasti za mesta in večje kraje. Za deželo so primerne v toliko, ker bi se lahko dalo slaboumne otroke na stanovanje in bi obiskovali šolo, kot se daje dijake študirat.

3. Okrajne pomožne šole z internatom. V te šole ne spadajo otroci, ki so nezmožni vzgoje in telesno bolni slaboumni: slepi, gluhonemi i. t. d.

4. Okrajne deželne pomožne šole z dnevnim azilom. Te so primerne za nekoliko sosednjih občin, kamor bi otroci lahko prihajali oziroma bili dnevno privedeni. V najslabšem slučaju naj bi se uvedle posebne ure na normalnih šolah.

Naloga pomožnega pouka je:

a) Nuditi slaboumnim otrokom to, kar so dosegli normalni otroci v predšolski dobi sami, igranje, brez posebnega navodila ali poučevanja.

b) Dati otroku, ko se že doseže ta temelj, toliko praktične vednosti, kolikor je more nuditi srednje vrste ljudska šola in pri tem določiti smer nadaljne vzgoje, da si bo mogel gojenec enkrat služiti sam svoj kruh.

Da se bo zadostilo potrebi strokovno izobraženega učiteljstva, naj se uvede na učiteljskih metodika poučevanja slaboumnih učencev; ono učiteljstvo, ki že poučuje na šolah, naj se uradnim potom pouči s primerno brošuro, spisano od strokovnjaka. Na vsaki šoli naj se uvede letno s pomočjo zdravnika evidenca slaboumnih otrok.

(Sledi.)

PREGLEDI IN REFERATI.

Higijena.

Zdravljenje tuberkuloze s pomočjo solčnih žarkov. Dr. Rolliet iz Leysin-a je na II. kongresu proti tuberkulozi na Dunaju junija 1912 predaval o zdravljenju tuberkuloze s pomočjo solčnih žarkov. V naslednjem podamo glavne misli tega predavanja.

Že v najstarejših časih se je pripisovala solncu zdravilna moč. Grki in Rimljani so se posluževali solčnih žarkov v higijeni in medicini. Herodot in Antyllus dajeta praktične nasvete glede priprave solčnih kopeli. Rimljani so imeli v svojih domih takozvan »solarium« in rimski pisatelji med njimi Cicero Plinius Galenus opisujejo razne vrste solčnih kopeli v omenjenih solarijih.

Ko je bila pokopana rimska kultura, je ž njo umrla tudi misel o helioterapiji (zdravljenje s solčnimi žarki). Še le v 18. stoletju so začeli priporočati zopet nekateri zdravniki porabo zdravilne sile solnca pri raznih boleznih. La Pegre in Le Comte priporočata solčne žarke proti rakovini, Schreiber nasvetuje, da se slabe otroke izpostavi solncu. Posebno se je zavzemal Rickli iz Švice za helioterapijo.

Slavni Danec Finsen je prišel na misel preiskati solčni spektrum ter konstatirati, ktera vrsta žarkov ima največjo zdravilno moč. V raznih razpravah je objavil rezultate svojih študij, iz katerih je razvidno, da učinkujejo rudeči žarki na osepnice in ultravioletni na afekcije lupusa.

Kmalu na to se je začela pečati cela vrsta zdravnikov z novim zdravilnim sredstvom, Roux, Aloing, Koch, Marcuse, pl. Schrötter so objavili rezultate svojih poskusov in študij.

Schrötter je končno ves material zbral v pregledno celoto ter referiral o tem na kongresu proti tuberkulozi v Rimu.

Francozi so bili zopet prvi, ki so začeli kirurgično tuberkulozo zdraviti s pomočjo solčnih žarkov.

Poncet na kliniki v Lyonu je povdarjal, da je brezmiselno obvezovati tuberkulozne dele telesa, ker je s tem omejen pritok krvi in ž njo redilnih snovi, katerih potrebujejo največ bolni organi. Priporočal je, bolnika oziroma bolne dele telesa izpostaviti solčnim žarkom.

Njegov učenec Millon je izdal leta 1899 razpravo: *L' héliotherapie comme traitement des tuberculoses articulaires*, v kateri resumira zdravljene slučaje. Razprava je vzbudila v zdravniških krogih veliko zanimanje.

Na podlagi omenjenih preiskovanj in publikacij je nastala na solčnem Sredozemskem morju cela vrsta sanatorijev za tuberkulozne.

V Švici je bil Bernhard, ki je združil učinek solčnih žarkov z učinkom čistega gorskega zraka. Isto misel je nameraval uresničiti

dr. Rolliet, referent in pisatelj članka, iz katerega smo tudi mi povzeli glavne misli. Ustanovil je leta 1903. kliniko za tuberkulozne v Leysinu.

S časom je svojo kliniko razširil in še dve pridal, tako, da so sedaj tri klinike v različni višini in namreč 1250 m, 1350 m in 1500 m. Namen tega je, da se različnim slučajem bolezni akomodira različna višina.

Empirija kaže krasne uspehe, znanstveno pa je te uspehe utemeljil v svoji disertaciji dr. Roselette. Med drugim omenja sledeče: Kakor je znano, obstaja solnčni spektrum iz sedmih barv, toda razun tega še eksistirajo na obeh koncih spektra našim očem nevidni žarki namreč infrardeči in ultravioletni. Eksistenco teh žarkov potrjuje fotografična deska in kemične reakcije. Ako učinkujejo ultravioletni žarki na magnezijevo desko, napolnjeno z elektriko, izgine za nekaj časa električna potenca iz omenjene deske.

Na podlagi kemičnih reakcij je nastala hipoteza, ki pripisuje ultravioletnim žarkom največji zdravilni učinek.

Ako primerjamo intenziteto in množino ultravioletnih žarkov v dveh krajih, ležečih v različnih višavah, najdemo, da je intenziteta večja na visokih gorah kakor v dolinah (poskusi so se vršili v Leysinu 1450 m in Lausanne 450 m).

Toda ne samo sestava žarkov, ampak tudi čisti, ostri gorski zrak ima veliko vpliva na stanje in izboljšanje bolezni. Vodna para, velike množine prahu, obsegajoče včasih organske človeškemu organizmu zelo škodljive snovi, nahajajoče se v nižjih plasteh zraka, gotovo ne koristijo bolnemu organizmu.« Tako Roselette.

Wiesner je našel, da čisti gorski zrak uničuje bakterije, povzročiteljice večine nalezljivih bolezni.

Trenskinkajo je študiral učinek solnčnih žarkov na bakterije in je našel, da uniči solnce tuberkulozni bacil v Davosu (1560 m) tekom 3 ur, v Waldu (905 m) tekom 4 ur in na morskem pobrežju še-le tekom 5 ur.

Visoko ležeči gorski kraji imajo veliko več solnčnih dni kot doline posebno po zimi, vrhu tega je intenziteta svetlobe na gorah veliko težja, ker se solnčni žarki vsestransko reflektirajo od leda in snega.

Prvi izraz učinka solnčnih žarkov na človeški organizem je je pigmentacija (temno zbarvanje) kože, vpliv, ki je individualno zelo različen. Ni še rešeno vprašanje, kakšen namen in pomen ima pigmentacija. Vendar se sklepa, da je pigmentacija izraz absorpcije solnčnih žarkov in solnčne energije.

Nevajen organizem kaže protireakcijo proti kemični sili svetlobe; ta protireakcija se javlja v vnetju in prekrvenju osvetljenih delov telesa. Tudi to vnetje, ki je izraz vzvišenega delovanja kožnih organov, sodeluje pri uničevanju tuberkuloznih bacilov.

Največje uspehe s helioterapijo se doseže pri kirurški tuberkulozi, t. j. pri tuberkulozni infekciji kosti, sklepov in žlez.

Neodprte tuberkulozne afekcije se ne smejo nikoli odpreti, ker se s tem poveča nevarnost in prolongira zdravljenje. Nadalje se ne sme nikoli smatrati lokalni tuberkulozni sedež za lokalno bolezen z

lokalnim zdravljenjem. Tudi omejena tuberkulozna afekcija kaže svoje škodljive posledice v celem organizmu, vsled tega je nujno potrebno odpornost celega telesa zvečati. To nalogo prevzame metodična insolacija (osvetljevanje s solničnimi žarki) in dokazano je, da se vsled insolacije poveča oksidličevanje; tudi intenzivnejše postanejo funkcije vseh notranjih organov. Nadalje je dana možnost insolacijo specializirati na bolne organe.

Na ta način se združi lokalno in celotno zdravljenje.

Pacijenti se takoj o začetku kure izpostavijo solncu, cela procedura se izvede počasi, da bi ne nastalo vnetje kože.

Prvi dan gre bolnik z zakrito glavo, temnimi očali, v beli halji v prostore določene za solnčne kopelji. Ves je zakrit, samo noge so izpostavljene solncu in sicer samo 15 minut; drugi dan pol ure, tretji dan pridejo na vrsto roke itd. Konečni rezultat je pigmentacija celega površja telesa. Hitrost, s katero se doseže temno zbarvanje, je proporcionalna s časom zdravljenja.

Ljudje z rudečkasto kožo, v kateri se pigment zelo težko ali sploh ne nakupiči, ozdravijo veliko težje ali sploh ne ozdravijo. Tudi rane se celijo na temni koži mnogo hitreje kot na beli nepigmentovani.

Nikoli niso bile opazovane neprijetne komplikacije vsled daljše insolacije.

Tudi sestava krvi se spremeni pod vplivom solnca. Erythrocyti rudeča telesa se pomnože prve dni v krvi, in sicer čim nevarnejši je slučaj, tem večje je število erythrocytov (normalno 5.5 do 7 milijonov v mm³). Za nekoliko dni pade zopet število rudečih teles na normalno. Isto velja za leukocyte (bela telesa v krvi).

Pri spondylitidah (tuberkuloza člankov hrbtenice) se zavržejo razni korseti in obveze. Bolnik leži naravn na trebuhu ter je izpostavljen solnčnim žarkom.

Na isti način se zdravijo tuberkulozne afekcije v ostalih sklepih, kakor tudi žlezah.

V razmeroma kratkem času nastane možnost funkcije sklepa, kar se po operacijah nikoli v toliki meri ne doseže.

Tudi boleti v obolelih kosteh in sklepih izginejo za kratko dobo insolacije in se pozneje ne vrnejo več.

Tuberkulozne žleze postanejo pod vplivom solnca mehkejše in končno izginejo popolnoma; nekatere se eliminirajo iz tkanin kakor oreh iz luščine.

Tudi mnogoštevilne fistule (odprtine) eliminirajo gnijoče snovi in končno zacelijo brez brazgotin.

Isto se opaža pri kosteh. Celi deli inficiranih kosti se izločijo in odstranijo iz organizma. Iz omenjenega sledi jasno učinek solnčnih žarkov na celi organizem in ne samo na posamezne dele.

Zanimiv je sledeči slučaj:

Gnijoča tuberkulozna odprtina se je začela celiti, med tem pa je bila insolacija nemogoča vsled slabega vremena; rana je ostala tako dolgo na tem stadiju, dokler ni bila zopet izpostavljena solnčnim žarkom.

Krasne uspehe je imela heliotherapija pri infekciji trebušnih organov, čreves, trebušne mreže, slepiča itd.

Peritonida v stadiju sirove degeneracije je izginila popolnoma.

Slučaj fistule in stenose slepiča, ktereга si ni upal operirati sam profesor Roux, je ozdravil popolnoma tekem enega leta, tako da prejšnje stenose sploh ni bilo mogoče več konstatirati.

Ravno tako je bilo opazovati izvrstne uspehe pri tuberkuloznih afekcijah ledvic in skalnega mehurja. Heliotherapija izvišuje — kakor omenjeno — funkcijo kožnih organov, ki imajo več ali manj isto nalogo kakor ledvice in pljuča.

Nadalje naj še omenjam, da je heliotherapija tuberkuloze v vratu in koži že splošno uvedena.

Glede pljučne tuberkuloze so se že pečali s tem načinom zdravljenja drugi pisatelji, kakor Burnand Peyer i. dr.

Bolniki se pri vsprejemu na kliniko v Leysin, kakor tudi pri odhodu röntgenirajo.

Na podlagi skoro 2000 röntgenovih desk, je mogoče sklepati, da so afekcije vedno večje in širše, kakor se konstatira s kliničnimi preiskovalnimi metodami.

Nadalje kažejo te slike, da ozdrave težke afekcije kosti in sklepov popolnoma. V nekaterih slučajih zničenja prvotnih sklepov lahko nastanejo drugotni sklepi, ki vsaj deloma nadomeščajo funkcijo uničenih.

Omenjena dejstva jasno govore, kako velik pomen imajo svetloba, solnce in zrak za zdravje človeka in kako neobhodno potrebno je, da stori javna higijena potrebne korake za izboljšanje telesnega razvoja in zdravja posameznika, kakor tudi širših slojev.

J. Jurečko.

NARODNO OBRAMBNO DELO.

Anketa o češkem izseljevanju. (Nadaljevanje in konec).

D. Pri vprašanju, ako bi bilo mogoče uspešno delovati za vrnitev izseljencev, ki so si pridobili premoženje in izkušnosti, so odgovori zelo skeptični. Ozračje, v katerem žive (javna morala, navade, pravo, državni ustroj, socialne, kulturne jezikovne in verske razmere) vplivajo na izseljenca assimilačno, četudi bi se temu vede in hote upiral. Svetuje se posredovanje službe iz tujine v domovino, spremembo predpisov vojaške službe v prospeh vrnitve izseljencev, predvsem odpravo ali vsaj omejitev pojma dezertacije. Za vrnivše se uboge izseljence naj se ustanovi poseben zavod in fond, da ne bodo obteževali s svojimi rodbinami ubožnejših občin na deželi.

V. A. Splošno se povdarja važnost in velik pomen narodno-gospodarskih stikov čeških izseljencev s staro domovino. Kolonije naj bodo nekaki češki konzulati, ki bi pridobivale domačim izdelkom odjemalce, našle domačemu kapitalu dobičkanosno nalaganje v tujini, seznanjale domače narodno gospodarstvo s tujimi izdelki i. p.. V to svrho je treba sevé posebne organizacije, za katero bi prispevali trgovski in obrtni krogi, ker taka organizacija bi morala imeti plačano osobje. Potreben je seznam onih izseljencev, ki uživajo v tujini ugled in zaupanje. Narodnogospodarski stik zahteva nadalje ustanovitev bank in trgovskih agentur. Predvsem pa se naj češko Ameriko često obiskuje;

s tem se bodo navezali najboljši osebni, žurnalistični in trgovski stiki. »Češke izseljeniške kolonije imajo samo tedaj pomen za narod, ako v njih ni umrla zavest skupnosti z narodno celoto in torej je prva naloga vseh stikov med njim in narodom, da se ta zavest ohrani. To enoto pa je mogoče ohraniti le s kulturno enoto, torej s tem, kar narod karakterizuje, predvsem s skupnim jezikom, literaturo in umetnostjo«. To je danes vsled razvitih prometnih zvez omogočeno potom tiska. — Najvažnejše sredstvo kulturnih stikov je med izseljenci in staro domovino češka knjiga in češki časopis. Češki knjigarnarji naj bi zato v inozemskih listih mnogo inserirali in ustanovili v čeških središčih agenture.

Domači listi morajo imeti stalno rubriko za vzdrževanje stikov z izseljenci, inozemskim društvom naj se pošiljajo zastoj. Daljši stiki bi bila predavanja in vzajemni obiski, predvsem inteligenca, ki se mudi morda kratek čas v tujini, naj obiše tamkajšnja društva. Ogromnega pomena za ohranitev narodnosti so šole, kjer bi se ne mogle postaviti redne, se priporočajo nadomestne: učitelj zbere vsak dan v drugem delu mesta otroke dotičnega okraja. Takšna šola se je ustanovila n. pr. l. 1910 v Draždanih in se je dobro obnesla. Nedostatek šol pa bi lahko nadomestili penzionati za otroke čeških izseljencev, kjer bi dosegli otroci v kratkem času in brez velikih stroškov potrebno izobrazbo. Avstrijske parobrodne družbe naj znižajo otrokom, ki gredo v Avstrijo v šolo, vožnjo za 35%. Istotako se jim naj zniža vožnja na železnicah in šolnina. Urednik P. pravi h koncu: »Ako bomo na takšni kulturni višini, da bodo imeli izseljenci iz vzajemnih stikov dobiček, jih bodo tudi radi gojili«. Vzdrževanje teh stikov bo seve stalo gmotnih žrtev, a narod naj ne štedi s sredstvi, da bi to zavest skupnosti in rodoljubnosti čeških kolonij utrjeval.

VI. Večina odgovorov o tem vprašanju se strinja v tem, da je treba izseljenišтво dobro organizirati, zadostuje pa za sedaj inozemski oddelek v »Narodnem svetu«, katerega bi naj sistematično podpirali okrajni odbori, banke, gospodarske in posebno razredne organizacije. Mnogo vprašanih se je izreklo tudi za ustanovitev javnega urada za izseljenišтво, ki bi naj imel podružnice in samopomočno organizacijo. Bojijo se pa, da ljudstvo v javen urad ne bo imelo zaupanja zaradi birokratizma. Zahteva se državno podporo teh privatnih podjetij, saj je to javni interes *κατ' ἐξοχήν*.

VII. Razvijajoča se obrt in denarnišтво je na najlepši poti, da se uveljavi v tujini: potreben je zato poleg statistike tudi kataster kulturne dospelosti, da se bo vedelo, kdo je zmožnejši za informacijo: agitatorji, dobri govorniki, kdo za posredovanje: trgovski duh; reprezentante pa mora narod sam pooblastiti, ker od njih je odvisna čisto tudi informativna in posredovalna delavnost. Namestu bi bil pristojevoljen narodni češko-slovanski konzulat, da bi bili narodni interesi ne samo v evidenci, ampak tudi gojeni. Mimogrede se opozarja na prebitek inteligence, predvsem tehnikov, naj bi se ti izseljevali na Balkan in tam organizirali, čemur bi sledila doma kot v tujini kulturna, pravna in gospodarska korist: novoslovanstvo.

Češki izseljenci naj dopisujejo v domače časopise in predavajo v tujini o češkem narodu; ako obišejo domovino, naj prireajo, stro-

kovna in informačna predavanja o tamošnjih gospodarskih, obrtnih i. dr. razmerah. Reprezentirajo pa svoj narod najdostojnejše, ako si pribore trdno eksistenco in se poleg tega morda udeležujejo delavnosti splošno dobrih institucij v tujini. Predvsem pa je potrebno, da vsak kaže povsod dobre češke lastnosti: gospodarnost, pridnost, urejeno domačijo. Ne dela se čast češkemu imenu ne s štrajki in neslogo posameznikov v društvu. Inteligenca pa naj sodeluje pri javnih korporacijah, mednarodnih kongresih in podjetjih, nastopa na političnem in kulturnem polju svoje nove domovine!

VIII. Na to vprašanje je odgovorilo malo oseb. Priporočalo se je zbrati za priročno knjižnico »Narodnega sveta« vse razprave in članke o češkem izseljeništvu ter inozemskih Čehih.

IX. Na to slednje vprašanje je bilo različno odgovorjeno. Najvažnejše se zdi smotreno organiziranje narodnogospodarskih in kulturnih stikov in sploh vsaka akcija za povzdigo narodne zavesti ter ljubezni do doma pri izseljencih. Nadalje se zahteva reforma konzulatov, ustanovitev penzionatov za otroke izseljencev, knjižnic in šol v tujini ter izdajo »Adresarja inozemskih Čehov« (je že izšel parkrat). Neki ravnatelj smatra za najvažnejše: 1. kolonizacija slovaške zemlje s češkimi malimi kmeti in rokodelci, 2. ureditev češke emigracije na Hrvaško in v Bosno in 3. ustanovitev družbe za regulacijo češkega izseljeništv.

Brošura konča z najvažnejšim problemom: poskrbite našim ljudem kar največ dela doma, da se jim sploh ne bo treba seliti v tujino!

* * *

Ko je prišlo na tetošnji sokolski zlet na stotine ameriških Čehov, so imeli v »Narodnem svetu« 3 dni posvetovanje o narodnogospodarskih in kulturnih stikih izseljencev z domovino. h kateremu so imeli pristop samo povabljeni. Pri nas pa je bilo treba cele vojske (3 letne) prej predno smo prišli do zaupnega sestanka pred skupščino CMD. Nam manjka na vseh koncih in krajih češke praktičnosti in resnobe.

A. R.

Narodnostni prirastek in izseljevanje na Češkem. V »Deutsche Arbeit« je priobčen članek statistika V. Winklerja o narodnostnem prirastku in izseljevanju na Češkem. Rezultati njegove študije se upirajo na zadnje ljudsko štetje 1900—1910.

Winkler konstatira predvsem zmeno v narodnostnem prirastku na prosopeh Nemcev češ, da statistika izkazuje večje število porodov v nemškem, kakor v češkem delu kraljestva. Ta njegova trditev pa je z znanstvenega stališča jako nezanesljiva, ker avtor ni ugotovil, če so bili to porodi čeških ali nemških mater; v današnjih prometnih razmerah nam teritorij prebivalstva ne more dati nobene garancije za narodnost novorojencev. Če se hoče danes dognati plodnost naroda, se ne sme segati k sumarni statistiki, kjer odločujejo velika industrijalna a narodnostno pomešana mesta, ampak je treba vzeti za podlago statistiko narodno čistih okrajev in dognati povprečna števila plodnosti. Še le na podlagi teh števil se da izreči objektivno verjetna sodba o večji ali manjši plodnosti ene ali druge narodnosti. Avtor sam mora priznati, da je prirastek čeških porodov tudi v zadnjem desetletju znaten.

Izseljevanje češkega prebivalstva pa pada. V zadnjem desetletju se je izselilo iz Češkega 171.513 duš, t. j. 2'62‰, dočim se jih je izselilo l. 1881—1890 195.798 duš t. j. 3'43‰.

Z izseljevanjem so prizadeti v prvi vrsti češki kraji, med tem, ko nemški industrialni kraji pridobivajo. Toda v zadnjem času je češko priseljevanje v nemške kraje znatno padlo. Vzrok temu je gospodarska povzdiga češkega naroda, posebno njega industrializacija, ki je obdržala svoje delavske sile doma; zato pa se izseljevanje nemškega življa zdaj vedno bolj očitneje kaže. Najhujše so prizadeti z izseljevanjem gorati nemški kraji kakor Pošumava, Krušnegore i. t. d. ker propada nemška industrija vsled silne konkurence mladih čeških podjetij in pa neverjetno visoka agrikultura čeških kmetij, ki so postale stabilnejše in nosnejše, kakor kdaj prej.

Dobro bi bilo, ko bi se tudi slovenska statistika preštudirala iz takih vidikov.

SOCIALNO-POLITIČEN PREGLED.

Avstrija in Rusija. Dne 2. svečana je odpotoval princ Hohenlohe v Petrograd z lastnoročnim pismom avstrijskega cesarja k ruskemu carju. Poslanju princa Hohenloheja se v avstrijskih diplomatičnih krogih pripisuje najdalekosežnejši pomen in ves evropski tisk ga je glosiral z nenavadnimi komentarji. O vsebini cesarjevega lastnoročnega pisma se varuje najstrožja tajnost. Kar se je o tem v zadnjem času pisalo v časopisju, so zgolj kombinacije in domnevanja. To pa je skoraj gotovo, da se je tikalo resnih diferenc, ki obstojajo med Avstrijo in Rusijo že od aneksijskih časov. To indirektno potrjuje zadnja izjava oficioznega »Fremdenblatt-a«, katera je adresirana na Rusijo. Avstrijski oficiozus slovesno proglašja, da se hoče avstrijska politika odslej ravnati po načelu: »Balkan balkanskim narodom« in da s tem pravzaprav odpadejo vsi vzroki nesporazumljenja in napetosti med Avstrijo in Rusijo. Ruski vladni organ »Rossija« je na to točno odgovoril, da avstrijsko izjavo pozdravlja, zlasti še, ker je bilo to načelo že od nekdanj glavno vodilo ruske politike na Balkanu. Avstrija torej lahko živi v miru z Rusijo, ako le hoče. V sporu za albanske meje ima najlepšo priliko dokazati, da z rečenim načelom resno misli. Avstrijski Slovani sami imamo največ interesa na tem, da bi Avstrija svoje razmerje do Rusije in Srbije mirno in trezno uravnala in živela s tema državama v kar najsrčnejšem razmerju vzajemne koncilijantnosti in zaupanja. Še je čas, vse se lahko še poravnava.

Vsenemški strah pred Slovanstvom. V berlinski »Tägliche Rundschau« je priobčil neki dr. A. Ritter članek, v katerem v živih barvah opisuje Nemcem naraščajočo moč Slovanstva, ki grozi uničiti vesoljno Nemštvo. Med drugim piše: Na Dunaju je bila dalekovidna stranka za to, da prevzame Avstrija v bodočnosti nalogo, da spoji male narode na Balkanu in jih organizira v enotno državno celoto, morda v federativno državo in na ta način enkrat za vselej razreši balkansko vprašanje. Monarhija naj bi tvorila most med srednjo Evropo ter orijentom — t. j. biti nemški most v orijent — in s svojim najštevilnejšim nemškim plemenom vzdrževati tesno zvezo z

Nemčijo. S tem bi bila za večne čase izpodrinjena Rusija z južno-vzhodne Evrope. Ta načrt je bil gotovo jako dober. Toda kakor hitro se je dopustilo, da se je med monarhijo in vzhodom vrnila slovanska zagozda, kakor hitro se je opustila stara namera priti k Solunu in pridobiti zase Albance, tu se je naenkrat izpremenila cela situacija v neprospeh Nemštva in srednjeevropske politike. Kakor stvari danes stoje, grozi nevarnost, da se na Balkanu utrdi slovanska moč in da vzhodna polovica monarhije zapade panslavizmu. — Nemci so torej začeli že sami uvidevati, da njih drevesa le ne bodo zrastle do nebes. Bodočnost je slovanska.

Slovanska misel in panslavizem. V vseslovanskem društvu »Slavia« v Petrogradu se je pred kratkim vršila velezanimiva debata o slovanski misli in panslavizmu. Iz te debate posnamemo glavne misli takole: Dosedanje neuspehe slovanske misli o stikih med Rusi in avstrijskimi Slovani si je treba razlagati s tem, ker drugi drugih ne poznajo, in ker se izhodišče in cilj slovanske misli avstrijskih Slovanov predvsem pa Čehov znatno razlikuje od izhodišča in ciljev panslavizma. Zato je tudi vzajemno sporazumljenje tako težko. Avstrijski Slovani se dajo jako hitro zvabiti k panslavizmu, meneč da se krije s slovansko mislijo; toda v praksi se hitro pokažejo razlike in nezmožnost spojitosti slovansko misel s panslavistično idejo, ki koncem koncev hoče, da postanejo vsi slovanski narodi eden sam velik narod in v bistvu torej zahteva, da vsi manjši slovanski narodi žrtvujejo svojo eksistenco zaradi te ideje same. Idejam panslavizma bodo vedno nasprotovali slovanski narodi, posebno avstrijski, ki že nad tisoč let krčevito branijo svojo eksistenco proti neslovanskim narodom. Panslavizem se je preživel. Iz njega pa se je razvilo rusko slovanofilstvo ali boljše rečeno panrusizem, ki si je postavil tri glavna načela: samodržstvo, pravoslavje in ruska narodnost. Ideal slovanofilstva je bil v obnovi starega ruskega življenja pred dobo Petra velikega. Kvintesenca slovanofilstva je bila torej konservativizem, reakcija proti modernemu pokretu — pronikanju zapadne kulture v ruskem carstvu. Iz tega glavnega načela sta izhajala oba naslednja: pravoslavje in panrusizem t. j. ena vera in ena narodnost slovanska, pravoslavna in ruska. Zaraditega so gojili slovanofili svoje posebne simpatije k pravoslavnim balkanskim Slovanom, dočim so ostali k nepravoslavnim Slovanom — Čehom, Poljakom, Slovincem in Hrvatom precej hladni. Po idejah ruskega slovanofilstva se je dosledno ravnala ruska oficialna politika in se še danes ravna.

Slovanska misel izhaja iz popolnoma drugih načel in ima tudi drugačne cilje. Ta je po svojem bistvu harmonična solidarnost ali vzajemnost vseh slovanskih narodov v njih boju za naroden obstoj in razvoj. Njen cilj je ohranitev slovanskih narodov od največjega do najmanjšega. Zaradi tega slovanska misel načeloma zavrača vsakršne panslavistične tendence, ki merijo na spojitve slovanskih mas v eno vseslovansko narodno telo. Nasprotno; slovanska misel je zaščitnica vseh slovanskih narodov kot enakopravnih in enakoveljavnih. To je eden element slovanske misli, ki je produkt češke kulture. Drugi element pa se kaže v naprednosti t. j. v ocenjevanju velikih kulturnih pridobitev zapadne Evrope, katerih slovanski narodi ne smejo za-

vračati iz neopravičene antipatije, češ, ker niso slovanskega izvora, temveč vse te pridobitve si je treba osvojiti zato, da postanemo sposobnejši v konkurenčnem boju z neslovanskimi narodi in da se čim preje usposobimo k samostojnemu kulturnemu ustvarjanju. To pot je šel v resnici kulturni razvoj češkega, kakor ruskega naroda. Staročestva in starorustva ni več, ali kljub temu eksistirata češki kakor tudi ruski narod. — K temu še pristavimo: Tretji element je verska strpnost, ki je glavni pogoj k realni slovanski vzajemnosti. Zato ima slovanska misel svojega nasprotnika v klerikalizmu, v katoliškem kakor pravoslavnem. To čutimo južni Slovani, posebno Hrvatje in Srbi, to čutijo tudi severni Slovani, Poljaki in Rusi. Kdor je prepričan Slovan, ne more biti klerikalec, kdor je klerikalec, ne more biti prepričan Slovan, in kdor je pravi Slovan, ne more biti panslavist. Panslavizem v mali izdaji je tudi ilirizem.

Novoslovansko gibanje na Ruskem. Pristaši slovanske misli na Ruskem se shajajo čestokrat na takozvanih »slovanskih obedih«, ki imajo namen širiti zanimanje za slovanska vprašanja. Na zadnjem slovanskem obedu pred pravoslavnim božičem so se obravnavala vprašanja o položaju na Balkanu, o londonskih konferencah in končno se je sklenilo izdajati na Ruskem poseben organ, ki bo imel namen širiti med ruskim občinstvom slovansko misel. S financiranjem lista se je takoj začelo. Znamenit je posebno zadnji slovanski obed, ki se je vršil pred kratkim časom in se je izjavil za brezpogojno solidarnost cele Rusije z balkanskimi Slovani. Sam car je očitno izrekel svoje soglasje s to izjavo. Res, slovanska misel se je začela mogočno razvijati. Čemu bi torej Slovenci obupovali nad svojo bodočnostjo? Ker nas sovražniki niso mogli doslej uničiti, v bodoče nas bodo še tem manj, ker bomo imeli močno zaslombo v severnih in balkanskih Slovanih. Le pogumno v boj za svojo slovensko narodnost in prišel bo kedaj tudi naš dan zmage!

Rusko-poljski spor. Misel slovanske vzajemnosti triumfira danes z zmagami balkanskih Slovanov. Vsakega prijatelja slovanske misli morajo navdajati te zmage s ponosom na Slovanstvo in s trdno vero v njega bodočnost. Slovanska raja vstaja in se osvoboduje izpod tisočletnega tiranstva. Samo dve težki rani zijate še na zdravem slovanskem telesu, namreč narodno-politična sužnost avstrijskih Slovanov in pa rusko-poljski spor — spor med dvema največjima slovanskima narodoma.

Dne 22. prosinca t. l. je preteklo 50 let od nesrečne poljske vstaje, vsled katere so Poljaki zgubili skoro vsa politična prava, ki so jih imeli dotlej in vsa njih prizadevanja po doseg avtonomije so ostala do danes brezuspešna, zakaj Rusija jim ne zaupa. Poljska vstaja l. 1863. je bil najbrž zadnji poskus, da si Poljaki potom revolucije pribore zopet svojo popolno neodvisnost, zakaj mednarodna situacija je danes taka, da si svobodne Poljske ni mogoče misliti, če se ne pridobi za to idejo one iniciative in zaščite Rusije, kakršne so deležni balkanski Slovani.

Ruski kakor poljski historiki in sociologi imajo o poljski vstaji to mnenje, da pomeni pravzaprav veliko nesrečo za Poljake, za Rusijo, kakor tudi za celo Slovanstvo. Za Poljake pomeni veliko nesrečo,

ker so delali revolucijo ravno v času, ko se je Rusija pripravljala dati Poljskemu kraljestvu popolno avtonomijo. Grof Wielopolski sam je izdelal tozadevni načrt, katerega je ruska vlada odobrila. Toda njegovi poljski rojaki so v svojem revolucionem navdušenju odklonili cel načrt, češ da nočejo avtonomije iz rok ruske vlade. Prišla je torej 22. prosinca l. 1863. poljska vstaja, ki se je tako žalostno končala. Poljaki so precenjevali svoje sile in podcenjevali svoj mednarodni položaj. Preveč so se zanašali tudi na evropsko diplomacijo, katera je morala končno pustiti Poljake na cedilu, ker ji je Rusija zagrozila . . .

Rusija je revolucijo udušila in kot zmagovalka se je v svoji maščevalnosti spozabila, da je politično udušila slovanski narod in s tem indirektno neizmerno ojačila silo probujenega Nemštva, ki je začelo iz Ruske ven zasledovati imperialistične cilje na škodo vsega Slovanstva. Posledice ruske maščevalnosti čutimo tudi Slovani v avstro-ogerski monarhiji, kjer smo bili izročeni na milost in nemilost nemško-madžarski hegemoniji. Rusija ima danes izvršiti še svojo dolžnost, da izbriše svoj historičen greh, ki ga je zagrešila l. 1863. na Slovanstvu. Zdi se, da Rusija začenja uvidevati svoje napake. Ruska vlada je začela uvajati v Poljskem kraljestvu zopet reforme, ki imajo namen, dati Poljakom zopet njih narodno-politična prava. Ampak Poljaki se morajo otestiti svojih revolucionarnih predsodkov proti Rusiji, ako nočejo že vnaprej onemogočiti vsako zbližanje poljskega in ruskega naroda. Petdesetletnica poljske vstaje se je v poljskih listih jako trezno presojala in z več strani se je celo povdarjalo, da poljski narod na Ruskem napreduje, dočim v Nemčiji na vsej črti nazaduje. Treba je, da treznejše presojamo pomen ruske države za poljski narod, kakor se je to vršilo doslej.

Poljski nazor o Rusiji. Prof. Mar. Zdziechowski je referiral v Krakovskem Slovanskem klubu o svojih vtisih, ki jih je dobil na svojem zadnjem potovanju po Ruskem. Povdarjal je predvsem, da je popolnoma napačno mnenje galiških Poljakov, češ da bo zmaga balkanskih slovanov znatno zmanjšala vpliv Rusije nad norskimi Slovani. Nasprotno, pravi, zmaga na Balkanu pomeni obenem moralno zmago Rusije in nagrado za njene poraze v vzhodni Aziji. V tem so si edini tako ruski nacionalisti kakor naprednjaki. Balkanske države bodo sicer samostojnejše tudi napram Rusiji, ali to nima bistvenega pomena; glavno je to, da bodo imeli balkanski Slovani skupno politično orijentacijo napram Avstriji, zakaj Rusija ima po mnenju prof. Zdziehovskega svoje namene v Galiciji zaradi Malorusov.

Potem je citiral nekatere znamenite pojave slovanskega mišljenja na Ruskem, posebno je opozoril na izvajanja kneza Evg. Trubeckega v »Jutru Rusije«, kjer pravi, da vidi v zmagah na Balkanu uresničenje davnih ruskih želj po osvobojenju Slovanov. V tem smeru mora Rusija nadaljevati, toda na poti ji stoji Avstrija. Ali pa naj zaraditega Rusko napove Avstriji vojno? Ne! — odgovarja knez Trubecki — nad Avstrijo moramo zmagati ne z orožjem, ampak s trezno politiko, katera onemogoči aneksijske načrte Avstrije. Ta politika obstoji v etapni kulturni, gospodarski in politični povzdigi vseh slovanskih narodov. Toda glaseč to načelo prihajamo Rusi sami seboj v nasprotje, ker doma zatiramo Slovane. Zaraditega mora vsak zaveden ruski

rodoljub jasno se zavedati, da stem, če zbrisemo svoj historičen greh, ki smo ga storili na poljskem narodu, ne doprinesemo nobene žrtve, ker gre pri tem pravzaprav v moč in slavo Rusije. Poljsko-ruska sprava naredi vsako vojno med Rusijo in Avstrijo kot popolnoma nepotrebno in obenem prepreči vse anekdne načrte dunajski krogov na Balkanu. Rusko-poljska sprava ni le zahteva slovanskega čustva in morale, ampak tudi objektivna neobhodnost, od katere zavisi bodočnost Rusije.

Prof. Zdziechowski je izrazil svoje prepričanje o tem, da so se začeli taki nazori utrjevati tudi v ruskih oficialnih krogih, ki pričakujejo, da bo rusko-poljska sprava končno prisilila Avstrijo, da stopi v zvezo z Rusijo in balkanskimi državami. To bi pomenilo popolno osamljenje Nemčije; bilo bi to obenem najhujša rana pangermanizmu.

Upajmo, da nam nazore prof. Zdziechowskega čim najpreje potrdijo dejanja, da bodo kmalu tudi doslej še podjarmljeni Slovani uživali zlato svobodo, po kateri so po balkanskih zmagah vnovič z vso dušo zakoprnili.

RAZNO.

Slovensko vseučilišče v proračunskem odseku. V zadnjem zasedanju proračunskega odseka smo zopet nekaj čuli o slovenskem vseučilišču. Pravim, čuli, nič več. Italijani so storili velik korak naprej k uresničenju svojega vseučilišča, mi Slovenci pa smo jo temeljito zavozili. To ni nič čudnega, da nas živ krst več ne razume, kaj pravzaprav hočemo, saj sami že več ne vemo, kaj zahtevamo.

Sprva je bila naša neomajna volja, da se postavi slovenska univerza v Ljubljani. Ampak cela, z medicinsko fakulteto vred in sicer takoj! To zahtevo smo ponavljali do predlani. Vlada nam je parkrat ironično zaklicala, da univerza še ni veliko poslopje z napisom c. kr. univerza, ampak da je treba za to pred vsem učnih sil. Ponujala nam je za začetek nekaj docentur, ki bi se bile polagoma izpopolnjevale in v doglednem času bi dobili učne sile za svoje vseučilišče. To pa je bilo naši velikopotezni politiki vse premalo. Celo univerzo in takoj, ali pa nič! Zato nismo dobili nič. Ker smo na »nič« že navajeni, se živa duša na Slovenskem ni vznemirjala zaradi tega. Ampak napravili smo vendar napredek. Univerze nismo več zahtevali v Ljubljani, temveč v Trstu. Ne sicer zato, ker je morda Trst primernejše mesto za univerzo, ampak zato, ker so Italijani zahtevali svojo univerzo v Trstu in mislili smo si, ako jo Italijani, ti iridentarji, dobe v Trstu, jo mi lojalni Slovenci še prej dobimo. Takrat se je tudi mnogo govorilo o junktimu, na katerega pa smo tekom časa pozabili. Pardon, nismo pozabili. Na mesto junktima z italijansko univerzo smo potem postavili junktim z reciprociteto zagrebške univerze. Junktim smo vsaj imeli! In na koncu smo celo rekli: ali slovensko univerzo ali pa reciprociteto. Cel svet se nam je smejal. Mi pa smo bili na svoje parlamentarce celo ponosni. In da je naša velikopotezna politika izgledala vzgledno radikalno, nismo iskali nobenih kompromisov in pomoči pri drugih parlamentarnih strankah, kakor to zahteva logika trezne politike. Z več strani se nam je svetovalo, naj iščemo z Italijani kompromis. Kompromis? Slovenska politika je načeloma proti kompromisarstvu.

S svojo politiko smo naleteli na odpor ne le pri Italijanih, temveč celo slovanske stranke so nas pustile na cedilu. Čehi in Poljaki so se odločili, odglasovati Italijanom univerzo v Trstu, naj je Slovencem to prav ali ne. S tem je bila slovenska stvar v odseku izgubljena. Izgubljena zato, ker je naša delegacija precenjevala svojo moč in ker niti v tako splošni narodni zadevi, kjer ne more biti načelnih političnih nasprotij, ni hotela nastopati enotno, kakor so nastopali Italijani. Šli smo ločeno, tepeni smo bili pa skupno.

Še enkrat se bomo srečali letos z italijansko vseučiliško predlogo — v plenu poslanske zbornice. Ako nočemo novih porazov, je treba, da se iz dosedanjih neuspehov nekaj naučimo. Treba je predvsem, da se zedinimo na minimalen program in si zanj zagotovimo v parlamentu zanesljivo pomoč. Treba bo torej iskati pot kompromisa med tem, kar si želimo in med tem, kar se v dosedanjih razmerah sploh da doseči. Zavedati se moramo, da pot k slovenski univerzi gre po stopnjah, zato moramo tudi vedeti, kakšen korak moramo najprej storiti, da bomo v prihodnje lahko storili tudi drugi in naslednji korak. Treba je pa v vsakem slučaju, da se pri tem postavimo na realna tla in da ne iščemo provizorijev v drugi državni polovici, kjer nimamo nobene besede, ampak poiskati mu moramo mesto doma, na avstrijskih tleh, kjer imamo svoje državljske pravice in kjer imajo naši odločujoči faktorji tudi možnost svoje obveze napram slovenski delegaciji izvrševati. In končno bi bilo v interesu naše stvari, da si v sedanjem času ne krhamo zob za reciprociteto zagrebške univerze, ker si s tem ob enem onemogočujemo ustanovitev lastne univerze. Ložje bomo dosegli eno za drugim, kakor oboje naenkrat.

Naša delegacija je bila vsekakó preveč lahkoverna, ko je nasela nekemu diplomatičnemu informatorju, ki je reciprociteto v žepu okoli nosil in vsakemu, kdor ga je hotel poslušati, zagotavljal, češ slovenskega provizorija Slovenci nikoli ne dobimo, za reciprociteto zagrebške univerze pa je treba samo z mezincem ganiti. Glasovanje v odseku je pokazalo ravno nasprotno. Le političen naivnež bi bil drugače pričakoval.

Mi sicer iz srca želimo Hrvatom reciprociteto njih univerze, ali dobro vemo, da je tako kmalu še ne dosežejo, kakor oni pričakujejo. Ko bo vprašanje našega vseučilišča rešeno, se bomo lahko tudi Slovenci kakor en mož potegovali za reciprociteto zagrebške univerze, danes pa v lastnem narodnem interesu tega ne moremo in ne smemo. Hrvatje morajo priznati prioriteto naše zahteve. To pa tem bolj, ker oni že imajo svojo univerzo in ložje čakajo na izpolnitev svoje zahteve po reciprociteti, kakor mi Slovenci na ustanovitev lastnega vseučilišča.

Anketa o jezikovnem približevanju Jugoslovanov. Takoimenovani »Novoilirci« so poslali med svet anketo, da se ljudje izrazijo, kaj mislijo o kulturnem zbliževanju Jugoslovanov. Tudi naše uredništvo je prejelo anketno polo, na katero bomo svoj čas odgovorili. Ker smo o ilirizmu že pri več prilikah povedali svoje mnenje, prepustimo za sedaj drugim prednost, da izpregovorijo. Tu hočemo pristaviti le nekaj splošnih pripomb k anketi.

Pogrešamo v anketi bistveno stvar, namreč točno določitev cilja, katerega naj zasleduje približevanje slovenskega jezika k srbo-hrvaščini,

kajti od formulacije tega končnega cilja je odvisen tudi odgovor na anketna vprašanja. Temu bistvenemu vprašanju se je torej anketa izognila in to je velika napaka. Uvodni stavki, kjer se na splošno povdarja, da nam je kulturno zbližanje neobhodno potrebno, da je to vprašanje dozorelo za načelno rešitev etc., ne zadostujejo za to.

Sploh se nam zdi pitična previdnost in molčečnost novoilircev nekam sumljiva. Da govorimo odkrito. Menimo namreč, da je skrajni čas, da kdo izmed gospodov, ki se privatim in anonimno izdajajo za reprezentante novoilirskega gibanja, določno razloži, kaj je novoilirizem, če se res razlikuje od bivšega ilirizma, in v čem se razlikuje, kaj hoče novoilirsko gibanje, kaj je njega končni cilj in s kakimi sredstvi ga hoče realizirati. To je treba povedati za to, da se ta spor res načelno in objektivno ter definitivno razreši, in da ne bomo odkazani na to, kar kdo v privatnih pogovorih takorekoč izda in pa na razne pamflete, v katerih se je doslej direktno in indirektno odgovarjalo na naš članek »Jugoslovanstvo«. Že njih čast zahteva, da programatično razvijejo ilirsko misel in ne čakajo na to, kar bodo še le drugi o ilirizmu povedali. Naj se nas krivo ne razume; to smo zapisali v dobrem namenu.

Preporodna surovost. V zadnji številki »Napredne Misli« smo »Preporodovo« vsebino in ton obsodili, ker se taka stvar sploh ne da dosti ostro obsoditi. Našo sodbo, ki smo jo izrekli o »Preporodu« so potrdile tudi vse naslednje številke. Ampak »Preporodovega« urednika je očitno spravila iz domišljavega ravnotežja in zagrešil je v 4. številki skrajno surov in aroganten pamflet, v katerem izraža med drugim tudi svojo željo, da na »ostudna idiotska očitanja, ki smo jih podprli s citati iz »Preporoda« samega, nam bi rad odgovoril s pasjim bičem. To je torej zadnji argument, s katerim nas hočejo premladi gospodje prepričati o zveličavnosti svojega preporodnega jugoslovanstva.

Mi se seveda ne moremo tako ponižati, da bi se z uredništvom »Preporoda« merili v surovosti. S tega polja se umaknemo kar prostovoljno. Ampak zavrniti moramo kot golo hinavščino opravičilo, češ da je pamflet »Jugoslovanstvo in Rostoharjada« prišel le pomotoma v »Preporod«, ko vendar uredništvo samo v isti sapi zagreši še grši pamflet.

Zavrniti moramo na tem mestu tudi poskus, napraviti iz konfuznosti, ki jih beremo o jugoslovanski ideji v »Preporodu« napraviti »sveto stvar«, o kateri se pravzaprav kritično ne sme govoriti. Mi se ne norčujemo iz vaših čustev, ampak iz vaših konfuznih nazorov. Ako nočete, da bi vas kdo kritiziral, potem ne hodite s svojimi nazeri pred javnost.

Tudi mi imamo jugoslovansko čustvo, ampak mi mu dajemo drugačen intelektualen izraz kakor vi.

»Preporodci« so pokazali, da niso zreli za stvarno diskuzijo, zato so se zatekli k surovim izbruhom. To pomeni le njih popolen duševni poraz. Tako se poslavljamo za vselej od njih, z izrazom odkritega pomilovanja, da jim kultura dvajsetega stoletja ni pravnič oplemenila srca in duha.

Uredništvo „Napredne Misli“.

VSEBINA PETE ŠTEVILKE:

Na dan z resnico.	Str. 193
Projekt slovanske narodopisne razstave	„ 198
Vzgojevalna šola na deželi.	„ 206
KRITIKA IN POLEMIKA: Ušeničnik in jugoslovanstvo.	„ 215
Aforizmi o slovanski vzajemnosti . . .	„ 218
Skrb za duševno nerazvite otroke in pomožne šole	„ 221
PREGLEDI IN REFERATI: Higijena. Zdravljenje tuberkuloze s pomočjo solnčnih žarkov. — Narodno obrambno delo. Anketa o češkem izseljevanju. — Narodnostni prirastek in izseljevanje na Češkem. — Socialno-političen pregled. Avstrija in Rusija. — Vsenemški strah pred Slovanstvom. — Slovanska misel in panslavizem. — Novoslovansko gibanje na Ruskem. — Rusko-poljski spor. — Poljski nazor o Rusiji. — Razno. Slovensko vseučilišče v proračunskem odseku. — Anketa o jezikovnem približevanju Jugoslovanov. — Preporodna surovost.	„ 228